

Semantyka greckiego słowa σταυρός (*stauros*)

W wielu Bibliach ilustrowanych, literaturze religijnej, filmach, malarstwie i architekturze ukazuje się Jezusa niosącego krzyż na Golgotę. Tymczasem — *kierując się logiką i zdrowym rozsądkiem*, a nie jakkolwiek antychrześcijańską ideologią — jest wysoce wątpliwe, czy Jezus/Szymon mógłby przenieść DWIE belki wazące przypuszczalnie ok. 100 kg z pretorium do oddalonej ok. 500 m Golgoty¹. Aby ominąć ten problem i bronić koncept krzyża niektórzy tłumacze Biblii² i wielu komentatorów biblijnych³ obstaje przy przekonaniu, że Jezus niósł jedynie belkę poprzeczną (*patibulum*), którą na miejscu egzekucji dokoopowano do wkopanego tam w ziemię pionowego słuipa/pala.⁴ Inni uważają to za przykład synekdochy, ale, jak zauważa tłumacz Wolfgang Einert, Ewangelista Jan używa słowo *stauros* zarówno w odniesieniu do niesionego narzędzia egzekucyjnego, jak i tego, na którym wisiał Jezus⁵ (por. Jn 19:17 z 19:25). A zatem jeśli ktoś uważa, że Jezus niósł jedną belkę, to już tylko z tej okoliczności wypływa logiczny wniosek, że w NT greckie słowo σταυρός przynajmniej w Mt 27:32 i tekstach paralelnych *odnosi się do jednej belki*, nie zaś wyłącznie do krzyża.

Semantykę słowa σταυρός wnikliwie badał szwedzki konserwatywny pastor Gunnar Samuelsson mający duży szacunek dla Biblii. W swej pracy doktorskiej pt. „Krzyżowanie w starożytności — studium tła nowotestamentowej terminologii dotyczącej krzyżowania” (Uniwersytet Goteborski, maj 2010, stron: 413), która ma charakter czysto filologiczny, nie teologiczny, doszedł do następujących wniosków:

¹ „Jezus ukazywany jest często jako niosący cały krzyż, co jednak nie byłoby możliwe, gdyż sama ta belka ważyła około 50 kg” (Alfred J. PALLA, *Sekrety Biblii*, Wydawnictwo Betesda, Rybnik 2002, s. 292). Inni sądzą, że ważyła ok. 30-60 kg.

² Gr. słowo *stauros* Joshua Bariova oddał jako **belka poprzeczna** (*cross beam*) (Mt 10:38; 16:24; 27:32; Mk 8:34; 15:21; Łk 9:23; 14:27; 23:26; Jn 19:17) (*The Fresh Agreement: God's Contract with Humanity*, 2011 (2016), <https://books.google.pl/books?id=jQXCCOAAQBAJ>²⁴⁻⁰⁴⁻²⁰¹⁸). Jeffrey Adler: **belka poprzeczna** (*cross-beam*) (Mt 27:32, Mk 15:21 i Łk 23:26) i 1 raz **poprzeczka** (*crossbar*) (Jn 19:17) (*The Tree of Life Bible: The Gospels*, 2011, <https://books.google.pl/books?id=72SPj-mVCcC>¹⁻¹²⁻²⁰¹⁶). W *The Voice of the New Testament* (Ecclesia Bible Society, 2011) 1 raz pojawia się sformułowanie **ciężka poprzeczka krzyża** (*the heavy crossbar of the cross*) (Mk 15:21). Don Esposito: **belka poprzeczna** (*cross beam*) (Mt 27:32; Mk 15:21; Łk 23:26; Jn 19:17,19) (*Hebraic Roots Bible: with Study notes*, 2009, wznowienie 2012, <http://www.coyhwh.com/en/bible/hebraicRootsBible.pdf>⁹⁻⁰⁹⁻²⁰¹¹). Bradford F. Young: **belka poprzeczna** (*cross beam*) (Łk 23:26) (*Hebrew Heritage Translation of the New Testament*, 2006, <http://gospelresearch.dnsalias.com/HHT-Luke.pdf>¹⁴⁻⁰³⁻²⁰¹⁷). Wielu tłumaczy odnotowuje podobną informację w przypisie.

³ Np. Robert C. MOUNCE, *Matthew* (Understanding the Bible Commentary Series), BakerBooks, Grand Rapids 2011, uwagi do Mt 27:32-34, <https://books.google.pl/books?id=N6WLa08ziEkC>¹⁴⁻⁰³⁻²⁰¹⁷; Frederick D. BRUNER, *Matthew: A Commentary. Volume 2: The Churchbook, Matthew 13-28* (Revised and Expanded Edition), William B. Eerdmans Publishing Co., Grand Rapids – Cambridge, U.K. 2004 (1990), s. 731, <https://books.google.pl/books?id=l8lxPFsFVdQC>¹⁴⁻⁰³⁻²⁰¹⁷.

⁴ Ceremoniał niesienia drewnianego przedmiotu przez skazańca ma poświadczenie w rzymskich źródłach z I wieku n.e. Co do dokładnej techniki egzekucji i pozycji w jakiej umierał skazaniec, Martin Hengel, który gruntownie badał to zagadnienie, napisał: „Nawet w cesarstwie rzymskim, gdzie można powiedzieć, że istniał swego rodzaju „standard” co do przebiegu egzekucji (...), to jej forma mogła być znacznie zróżnicowana: ukrzyżowanie było karą, w której pełne ujęcie znajdował kaprys i sadyzm egzekutorów. A zatem wszelkie próby podania precyzyjnego opisu ukrzyżowania w kategoriach archeologicznych są daremne, bo oprawca mógł dokonać egzekucji w najrozmaitszy sposób” (*Crucifixion in the Ancient World and the Folly of the Message of the Cross*, Fortress Press, Philadelphia 1977, s. 25, <http://en.booksee.org/book/1053690>²⁸⁻⁰¹⁻²⁰¹⁶). „Nie było żadnego standardu dla całego imperium [rzymskiego]” (Andrea BERLIN – Jodi MAGNESS, „Two Archaeologists Comment on *The Passion of the Christ*”, *Archeological Institute of America*, 1 March 2004, s. 2 z 4, http://www.archaeological.org/pdfs/papers/Comments_on_The_Passion.pdf¹⁰⁻⁰³⁻²⁰¹⁸). Gunnar Samuelsson uważa nawet, że „nie było ogólnej metody krzyżowania w starożytnym świecie — ani w ziemi izraelskiej, ani w czasach Jezusa. Dlatego istnieje obawa, że powyższe żywe opisy [współczesne naukowe opisy ukrzyżowania Jezusa] są zwykłymi spekulacjami” (*Crucifixion In Antiquity*, 2011, s. 294) (wszędzie podkreślenia dodane).

⁵ EINERT, „Pfahl oder Kreuz? [Pal czy krzyż?]”, 2016, s. 2, <https://www.bibelthemen.eu/bibelthemen/pfahl.pdf>⁶⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁸. Wolfgang Einert opracował całkowicie bezkrzyżowy przekład w j. niemieckim (*Das Neue Testament: Grundtextnahe Übersetzung*, 2013, <https://www.bibelthemen.eu/buecher.html#nt-online>⁵⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁸).

Σταυρός to **pień drewniany słup**. (...) Kiedy używa się tego słowa w kontekście powieszenia ciała ludzkiego, wydaje się to być tylko zwykły drewniany słup **służący do bliżej nieokreślonego sposobu zawieszenia**. (...) Nowy Testament nie odbiega od dwuznaczności terminologicznej. Uderzającą cechą opisów śmierci Jezusa jest oględność. Ich głównym celem jest użycie ogólnej, nieprecyzyjnej terminologii. Niemal każdy słownik i leksykon nosi piętno nadinterpretacji, a może nawet czystej fantazji, jeśli łączy terminy nowotestamentowe z ukrzyżowaniem, włącznie z naukowymi opisami tego, co stało się na Kalwarii. Spora część wiedzy o ukrzyżowaniu w ogóle, a zwłaszcza o egzekucji Jezusa, nie ma żadnego poparcia w tekstach źródłowych.⁶

Niemiecki leksykograf i tłumacz Biblii dr Adolf E. Knoch (*The Sacred Scriptures: The Concordant Version*) podał następującą definicję znaczenia σταυρός:

CT AY P OC *stauros' 2m*
 STAND-, an upright stake or pale, without
 any cross piece, now, popularly, cross.

CT AY P OC *st au r os' 2m*

STACĆ-, pionowy pal lub słup, bez jakiegokolwiek poprzeczki,
 obecnie, popularnie, krzyż.⁷

Szeroko akceptowany pogląd, że NT-owe słowo σταυρός znaczy „krzyż” niepełnie podziela ks. prof. zw. dr hab. Stanisław Kobielius, kierownik Katedry Historii Sztuki Średniowiecznej i Ikonografii na UKSW w Warszawie, który napisał:

W języku greckim słowo σταυρός, οὐ , ó oznaczało słup, kół, ostrokół i użyte w tekstach Nowego Testamentu **nie zawierało jedynie pojęcia krzyża o dwu belkach**, jako narzędzia męki [1]. Z kolei w języku łacińskim termin *crux*, *-cis* – krzyż, rozumiany był także jako szubienica lub metaforycznie jako drzewo męczarni, utrapienia, nieszczęścia.⁸

¹ DINKLER 1967 (IV), 35–36.

Zwolennik ukrzyżowania Raymond E. Brown (zm. 1998), znany teolog katolicki, który był emerytowanym profesorem na Union Theological Seminary (Nowy Jork, USA), członkiem British Academy i American Academy of Arts and Sciences, wyraził następujący pogląd w sprawie znaczenia σταυρός:

Żadne słowo [w NT] nie mówi nam o kształcie krzyża, ani jak on [Jezus] został przymocowany (...). Dlatego w tych sprawach jesteśmy zdecydowanie zależni od świadectwa spoza NT.

Uwagi ogólne o ukrzyżowaniu. Angielski termin „krzyż” determinuje nasze pojmowanie, gdyż wywołuje obraz dwóch wzajemnie przecinających się linii. Ani greckie słowo *stauros*, ani łacińskie *crux*, niekoniecznie ma takie znaczenie: oba **odnoszą się do pala (a stake)**, do którego ludzie mogli być przytwierdzeni w różny sposób i opisywać nabicie, powieszenie, przybicie i przywiązanie.⁹

Tłumacz Biblii dr Daniel W. Merrick (*Sacred Name Bible*) jest pastorem w wyznaniu Congregation Yahshua Messiah Gathering, znawcą ikonografii i prezydentem radiowym. W swym opracowaniu „Did He Die On a Cross?” (Czy On umarł na krzyżu?) o semantyce słowa σταυρός napisał:

To słowo oznacza zwykły, pionowy pal, lub słup. **Później¹⁰ zaczęto je również odnosić do pala egzekucyjnego mającego poprzeczkę.**

⁶ SAMUELSSON, „Crucifixion In Antiquity: An Inquiry into the Background of the New Testament Terminology of Crucifixion”, Th.D. dissertation at University of Gothenburg, Sweden 2010, s. 81, 198 (zrewidowana wersja tej pracy: *Crucifixion In Antiquity*, Mohr Siebeck, Tübingen, August 2011, <http://khazarzar.skeptik.net/books/crux002.pdf> ¹¹⁻⁰⁸⁻²⁰¹⁵). Napisanie pracy doktorskiej przez Samuelssona (ur. 1966 r.) wymagało poprzedniego ok. 3,5 rocznego tłumaczenia różnych tekstów źródłowych od ok. 800 r. p.n.e. do końca I wieku n.e., a sfinalizowanie jej nastąpiło po 7 latach badań.

⁷ KNOCH, *A Comprehensive Lexicon and Concordance: A Complete Key to the Greek Scriptures and their English Translations in the Concordant Version*, The Concordant Publishing Concern, Los Angeles 1983?, s. 322, <http://concordant.org/version/concordant-lexicon-concordance-index/> ¹⁴⁻⁰⁴⁻²⁰¹⁷.

⁸ KOBIELUS, *Krzyż Chrystusa. Od znaku i figury do symbolu i metafory*, wyd. 2, Wydawnictwo Benedyktynów, Tyniec 2011, s. 17/18, http://tyniec.com.pl/index.php?controller=attachment&id_attachment=218 ²²⁻⁰⁸⁻²⁰¹⁸.

⁹ BROWN, *The Death of the Messiah From Gethsemane to the Grave: A Commentary on the Passion Narratives in the Four Gospels*, t. 2, Yale University Press, New York 1998, s. 945, <https://archive.org/stream/deathofmessiahvo00raym> ¹⁰⁻⁰¹⁻²⁰¹⁷. Brown na końcu swej książki podał własny przekład wielu fragmentów ewangelicznych.

Ponieważ obecnie wielu chrześcijan dostrzega takie rozumienie tylko wśród Świadków Jehowy, zalicza je do kultycznego przekonania. Takie osoby nie podjęły żadnych badań i podtrzymują jedynie PAPIESKI dekret, że był to krzyż, sięgający czasów Konstantyna i jego wizji PHI RO (px symbol boga słońca, który występował w pogańskim wielbieniu Apolla).¹¹

Tłumacz Biblii dr Andrew G. Roth (*Aramaic English New Testament*) w sprawie znaczenia σταυρός wyraził następujący pogląd:

Z biblijnej perspektywy greckie słowo „stauros” odnosi się do pionowego pala.¹²

Prof. teologii Robin M. Jensen (University of Notre Dame), będąca historykiem sztuki, napisała (2017):

Wbrew tradycyjnemu ukazywaniu krzyża Jezusa jako pionowego słupa przecinającego się w górnej części z poziomą belką, użyte w greckim Nowym Testamencie słowo dla „krzyża” – *stauros* (łacińskie *crux*) – niekoniecznie implikuje tego rodzaju przedmiot. Historycznie rzecz biorąc greckie i łacińskie słowa **odnoszą się po prostu do pionowego pala**, do którego mogli być przywiązani skazańcy aż umierali w wyniku uduszenia. Konwencjonalny obraz łacińskiego krzyża (*crux immissa*) był na przestrzeni wieków kwestionowany, a pewni uczeni, a nawet chrześcijańskie ugrupowania twierdziły, że Chrystus umarł na krzyżu w kształcie T (*crux comissa*) lub na pojedynczym pionowym palu (*crux simplex*).¹³

Australijski pastor Joseph Palmer napisał:

Uważam, że mam rację sądząc, że słowo *σταυρός* niezupełnie oznacza to, co my rozumiemy jako „krzyż”. Właściwie niektórzy zakwestionowali to, czy *σταυρός*, na którym był stracony Jezus, był czymś więcej niż pionową belką lub kłodą drewna (*an upright beam or log of wood*) wbitą w ziemię.¹⁴

Dr Iza Elżbieta Smolińska (Uniwersytet Łódzki) zauważyła, że

autorzy Ewangelii, w odniesieniu do krzyża Chrystusowego, i to zarówno narzędzia śmierci, jak i zbawczego dzieła Odkupiciela, używają terminu *stauros*, a więc **wskazującego na pal wbijany pionowo w ziemię**.¹⁵

Zdaniem Bernarda H. Dixona, autora książki *Image of Cross* (Wizerunek krzyża):

Właściwie prawdą jest, że *nie ma nawet najskromniejszego dowodu (there is not the slightest proof whatever)* na to, iż nasz błogosławiony Pan i Zbawiciel cierpiał na krzyżu złożonym z dwóch skrzyżowanych względem siebie belek,

¹⁰ Inni badacze również sądzą, że słowo *stauros* uległo w późniejszym okresie semantycznej transformacji. Np. leksykograf William E. Vine napisał: „Okolo połowy trzeciego wieku po Chr. kościoły albo już odstąpiły od pewnych nauk wiary chrześcijańskiej, albo trzymały się swoistych trawestacji tych nauk. W celu rozszerzenia wpływów odstępczego systemu kościelnego przyjmowano do kościołów pogan bez konieczności odrodzenia się przez wiarę, przy czym w dużej mierze pozwalano im nadal posługiwać się pogańskimi znakami i symbolami. Tak między innymi przyjął się znak Tau, czyli T, w najczęściej występującej formie z obniżoną poprzeczką, aby odtąd wyobrażać krzyż Chrystusa” (*Vine's Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words*, t. 1, Fleming H. Revell Company, 1981, s. 256). Tłumacz dr Christopher J. Koster napisał: „Innym ‘późniejszym tłumaczeniem’ — tradycją kościelną, którą przejęli nasi ojcowie — była adopcja słów „krzyż” i „ukrzyżować” (...). Te słowa są błędnym przekładem, ‘późniejszym tłumaczeniem’ greckich słów *stauros* i *stauroo*” (*Come Out of Her My People*, Institute for Scripture Research (Pty) Ltd, Northriding 2004, RPA, s. 29, <https://pl.scribd.com/doc/50685848/Come-out-of-her-my-people-book> ¹⁶⁻⁰³⁻²⁰¹⁷). Tłumacz rabin Simon Altaf w przypisie do Mt 16:24 zanotował: „Greckie słowo *Stavros* G4716 nie oznacza ‘krzyż’. To znaczenie zostało świadomie włączone, a znaczenie słownikowe zmienione przez kościół w IV wieku” (*Abrahamic-Faith Nazarene Hebraic Study Scriptures: Complete Special Edition*, wyd. 1, 2009, <http://thebattleaxeassemblyofyahawah.org/wp-content/uploads/2013/11/AF-Complete-Scriptures.pdf> ²⁰⁻⁰¹⁻²⁰¹⁷).

¹¹ MERRICK, „Did He Die on a Cross?”, <http://www.rjccatalog.com/DIDHEDEIONACROSS.htm> ²⁴⁻⁰³⁻²⁰¹⁷, pogrubienie moje. Zob. MERRICK, *Did Messiah Die On a Cross?: Cross Vs Truth*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015.

¹² ROTH, *Aramaic English New Testament*, wyd. 5, Netzari Press LLC., 2012, App: „Pole, the Standard”, s. 923.

¹³ JENSEN, *The Cross: History, Art, and Controversy*, Harvard University Press, Cambridge - Massachusetts, and London, England, 2017, s. 9, <https://books.google.pl/books?id=hIUuvgAACAAJ> ¹⁶⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁷.

¹⁴ PALMER, „Cross-Bearing”, *The Expository Times*, Edinburgh, Vol. 14, No. 6, March 1903, s. 288, <https://archive.org/details/expositorytimes01unkngoog> ¹²⁻¹²⁻²⁰¹⁷. Wydawcą tego czasopisma był James Hastings.

¹⁵ SMOLIŃSKA, *Symbolika krzyża w arabskiej literaturze religijnej i obrzędów Koptów*, Wydawnictwo Naukowe Ibidem, Łódź 2008, s. 61, przypis 117, pogrubienie moje.

gdyż termin *Stauros* – pionowo wbity słup, pal oraz *Ksylon* – belka, kawał drewna, to jedyne słowa użyte w Greckim Testamencie, a przestępców często krzyżowano do prostego słupa z rękoma przybitymi nad głową.¹⁶

Thomas J. Thorburn zauważa, że nawet „szkoła mityczna generalnie mocno obstaje przy fakcie, że *σταυρός* znaczy zwykły *pal*, a nie krzyż!”¹⁷ Jeden z jej przedstawicieli, Herbert Cutner, oświadczył:

Nie ma najmniejszego dowodu (*a scrap of evidence*) na to, że *σταυρός* kiedykolwiek miał kształt krzyża czy też T-kształt.¹⁸

ASPEKT HISTORYCZNY. Autor hasła „krzyż” w dziele *Britannica Concise Encyclopedia* donosi:

Tradycja utrzymuje, że do ukrzyżowania Chrystusa użyto *crux immissa*.¹⁹

Prof. Robert M. McCoy (Andover Newton Seminary), komentując sposób oddania słowa *σταυρός* w *Przekładzie Nowego Świata* (wyd. z 1950 r.), powołuje się na Alfreda Ederszchajima (Edersheima) żydowskiego historyka, który wierzy, że Jezus zginął na krzyżu, niemniej jednak w podsumowaniu napisał:

Tradycyjna opinia głosi, że krzyż Jezusa miał ten ostatni wspomniany kształt [†], ale **nie ma pewności, czy tak było**.²⁰

Podobnie sądzi prof. Frank K. Flinn, historyk sztuki religijnej z Washington University (USA), który napisał:

Nie wiemy na pewno jaki kształt miał krzyż.²¹

◀ Prof. teologii Johann P. Lange (Uniwersytet w Bonn), będący zwolennikiem poglądu, że Jezus umarł na krzyżu poprzecznym (*crux immissa*), przyznał:

Według tradycji taka była forma [†] krzyża Zbawiciela (...). **Nie ma na to dowodów** (...).²²

W *The Grove Encyclopedia of Medieval Art and Architecture* (Oxford University Press 2012) pod hasłem „cross” można przeczytać:

Chrystusową egzekucję ukrzyżowania opisano we wszystkich czterech sprawozdaniach ewangelicznych, mimo to **żadna z nich nie specyfikuje kształtu krzyża**. Nowotestamentowe greckie słowo *stauros*, używane w odniesieniu do

¹⁶ DIXON, *The Image of the Cross and Lights on the Altar, In the Christian Church, And in Heathen Temples Before the Christian Era. Especially in the British Isles. Together with the History of the Triangle, the Dove, Floral Decorations, the Easter Egg, and Other Heathen Symbols*, Toronto: Hunter, Rose & Co. – New York: T. Whittaker, Bible House 1879, s. 8, kursywa Dixona, <https://archive.org/details/imageofcrossligh00dixouft>⁹⁻¹²⁻²⁰¹⁵. Zob. James JOHNSTONE, „*The Mystery*” with *Scripture Proofs Demolishing Criticisms on the First Edition*, APPENDIX A: „Is the Word ‘Cross’ a Correct Translation in the New Testament?”, The Author’s Office, Dalhousie Terrace, Edinburgh 1858, s. 165-171, <https://books.google.pl/books?id=mOUOAAAAQAAJ>²³⁻⁰³⁻²⁰¹⁶; Clyde L. PILKINGTON, Jr., „The ‘Cross’ Was Christ Nailed to a ‘Cross’ or a ‘Stake’?”, 2012?, s. 1-5, http://www.pilkingtonandsons.com/art_pilkington_cross.pdf³⁰⁻⁰³⁻²⁰¹⁷.

¹⁷ THORBURN, *The Mythical Interpretation of Gospels: Critical Studies in the Historic Narratives*, Charles Scribners and Sons, Lake Forest/Illinois/, USA, 1916, s. 284, przypis 2, https://archive.org/details/MN41940ucmf_1²⁷⁻¹⁰⁻²⁰¹⁴.

¹⁸ CUTNER, *Jesus: God, Man Or Myth? An Examination of the Evidence*, The Book Tree, Escondido 2000 (1950), s. 60, <https://books.google.pl/books?id=po4EGrhN54cC>³⁰⁻⁰³⁻²⁰¹⁷. Zdaniem Cutnera pogląd, że Jezus umarł na krzyżu poprzecznym to „czysta fikcja” (s. 58). Zob. Arthur DREWS, *The Christ Myth*, T. Fisher Unwin, London – Leipzig 1910, s. 146-160, <https://archive.org/details/christmyth00drew>¹⁰⁻¹²⁻²⁰¹⁷.

¹⁹ Hasło „cross”, *Britannica Concise Encyclopedia*, Encyclopedia Britannica Inc., Chicago - London - New Delhi - Paris - Seoul - Sydney - Taipei - Tokyo 2008, s. 487, <https://books.google.pl/books?id=ea-bAAAAQBAJ>²⁵⁻⁰⁸⁻²⁰¹⁷.

²⁰ MCCOY, „Jehovah’s Witnesses and Their New Testament”, *Andover Newton Quarterly*, Vol. 3, January 1963, s. 28 [15-31], <https://books.google.pl/books?hl=pl&id=Fe0VAAAAMAAJ> (ogr. podgląd)¹⁻⁰⁶⁻²⁰¹⁷.

²¹ FLINN, *Encyclopedia of Catholicism* (z serii: Encyclopedia of World Religions), Facts on File, 2007, s. 209, <https://books.google.pl/books?id=gxEONS0FFIsC>²⁵⁻⁰⁸⁻²⁰¹⁷.

²² LANGE, *A Commentary on the Holy Scriptures. Vol. 1: The Gospel according to Matthew*, tłum. Philip SCHAFF, Scribner, Armstrong & Co., New York 1875, s. 522, przypis, pogrubienie GK, <https://archive.org/details/gospelaccordingt00lang>⁹⁻⁰³⁻²⁰¹⁷.

krzyża lub krucyfiksu, może również po prostu odnosić się do słupa i niekoniecznie implikuje krzyżowy kształt wulgatycznego, łacińskiego *crux*.²³

Metodystyczny historyk, bp John F. Hurst (Martin Mission Institute w Bremen, Niemcy / Drew Theological Seminary w Madison /New Jersey/, USA) zauważył:

[Pierwsi chrześcijanie] nie używali ani krucyfiksu, ani żadnej materialnej podobizny krzyża.²⁴

Zwolennik krzyża, presbiteriański uczyony John M. Mulder (Louisville Presbyterian Theological Seminary) donosi (1991), że:

pierwsi chrześcijanie nie używali krzyża jako znaku oddania Chrystusowi.²⁵

W książce *After Jesus: The Triumph of Christianity* (praca zbiorowa) czytamy:

Chociaż krzyż występuje niemal powszechnie od czasów antycznych jako magiczny i religijny symbol, **nie ma dowodów na to, że chrześcijanie posługiwali się nim w tym wczesnym okresie.** (...) Większość uczonych sądzi, że **w pierwszym stuleciu chrześcijanie w ogóle nie używali tego symbolu [krzyża].**²⁶

Racjonalne wyjaśnienie dla takiej sytuacji przedstawia A. A. Schacher, autor hasła „Ukrzyżowanie (w sztuce)” w *New Catholic Encyclopedia*:

W symbolice sztuki wczesnochrześcijańskiej nie spotykamy wyobrażenia zbawczej śmierci Chrystusa na Golgocie. Pierwsi chrześcijanie, pozostający pod wpływem starotestamentowego zakazu sporządzania rzeźb, nie byli skłonni przedstawiać w jakiegokolwiek formie nawet narzędzia Męki Pańskiej.²⁷

CRUCIFIXION (IN ART)

The representation of Christ's redemptive death on Golgotha does not occur in the symbolic art of the first Christian centuries. The early Christians, influenced by the Old Testament prohibition of graven images, were reluctant to depict even the instrument of the Lord's Passion. When the cross comes to be represented in the time of Constantine, it is seen both as the trophy of the victorious Christ of Easter and as the sign in the sky preceding the Second Coming of the Son of Man. The scene of the crucifixion, however, is still absent from the early Passion cycles; even in the 6th-century mosaic sequence of S. Apollinare Nuovo in Ravenna, the Golgotha scene is left out. This article treats the historical development of literal and symbolic representation of the crucifixion.

Early Examples. The only two crucifixion scenes that antedate the 6th century show the artist's hesitation in front of this new theme. On the ivory casket of the Brit-

We wcześniejszym wydaniu tego samego dzieła (t. 4, 1913), archeolog, prof. Orazio Marucchi (Uniwersytet w Rzymie), autor pierwszej części hasła „Krzyż i Krucyfiks”, tj. „Archeologia krzyża”, wskazał też inny powód:

²³ Colum P. HOURIHANE (gł. wyd.), *The Grove Encyclopedia of Medieval Art and Architecture*, t. 1, Oxford University Press, 2012, s. 221, <https://books.google.pl/books?id=FtIMAgAAQBAJ>⁵⁻⁰³⁻²⁰¹⁷.

²⁴ HURST, *History of the Christian Church*, t. 1, New York: Eaton & Mains–Cincinnati: Curts & Jennings, 1897, s. 366, <http://archive.org/details/historyofchristi01hurs>¹⁷⁻¹²⁻²⁰¹².

²⁵ MULDER, *Sealed in Christ: The Symbolism of the Seal of the Presbyterian Church (U.S.A.)*, Geneva Press, Louisville, USA, 1991, s. 9, <https://books.google.pl/books?id=unR886t7-CAC>⁵⁻⁰⁴⁻²⁰¹⁸.

²⁶ Gayla VISALLI (wyd.), *After Jesus: The Triumph of Christianity*, Reader's Digest Association, Book Club Version edition, Pleasantville – New York – Montreal, 1992, s. 95, <https://archive.org/details/afterjesustriump00read>⁹⁻⁰¹⁻²⁰¹⁸.

²⁷ hasło CRUCIFIXION (IN ART), wyd. 2, t. 4, Thomson Learning, Inc./Gale Group, Inc. in association with The Catholic University of America, Washington 2003, s. 391, [http://ghhv.quetroi.net/74LEHAINAM/Gale_Group_The_New_Catholic_Encyclopedia_2nd_Vol_4_\(Com-Dyn\).pdf](http://ghhv.quetroi.net/74LEHAINAM/Gale_Group_The_New_Catholic_Encyclopedia_2nd_Vol_4_(Com-Dyn).pdf)⁹⁻⁰²⁻²⁰⁰³.

Rozumiejąc, że krzyż był symbolem haniebnej śmierci, łatwo zrozumieć niechęć pierwszych chrześcijan do jakiegokolwiek ukazywania mąk Chrystusa i niegodziwości.²⁸

Podobną informację zawiera *The Oxford Dictionary of Christian Art and Architecture* (wyd. 2, 2013) pod hasłem „Cross”:

Krzyż jest od dawna najbardziej rozpowszechnionym symbolem chrześcijaństwa, ale **nie był używany w najwcześniejszych stuleciach** z uwagi na jego haniebny związek z ukrzyżowaniem—karą śmierci wykonywaną na najgorszych złoczyńcach.²⁹

W podobnym duchu wypowiedziała się także historyk sztuki, emer. prof. Alicia Craig Faxon (Simmons College Boston, USA) i Nancy Frazier, autorki hasła „Crucifixion” w *Encyclopedia of Comparative Iconography: Themes Depicted in Works of Art* (1998):

Chociaż Rzymianie zwykle propagandyzowali swoje zwycięstwa, co zaskakujące, najwyraźniej nigdy nie sporządzali obrazów ukrzyżowania. **Nie czynili tak również pierwsi chrześcijanie**. Być może myśl o cierpieniu syna Bożego była trudna do przyjęcia, albo zapewne był to efekt obawy przed złamaniem biblijnych wskazań zakazujących kultu rytów wizerunków. Innym powodem, dla którego ukrzyżowanie nie było ukazywane we wczesnochrześcijańskiej sztuce jest okoliczność, że przedstawia ono haniebną, brutalną formę śmierci, podobnie jak współcześnie krzesło elektryczne, z czym chrześcijanie nie chcieli identyfikować Jezusa. (...)

Najwcześniejsze znane obrazy ukrzyżowania—małe owalne pieczęcie—datowane są na połowę czwartego stulecia.³⁰

Brak wizerunków u pierwszych chrześcijan sprawiał, że posądzano ich o ateizm.³¹ Wielu badaczy podziela pogląd wyrażony przez doktora teologii, duchownego Abrama H. Lewisa:

Jest również prawdą, że krzyż nie pojawia się jako symbol chrześcijaństwa aż do czasu po jego poganizacji za rządów Konstantyna.³²

◀ Dr Thomas J. Kraus (Katedra Nauk Nowego Testamentu ze szczególnym uwzględnieniem starożytnego judaizmu i hermeneutyki, Uniwersytet w Zurychu) i prof. Tobias Nicklas (Wydział Egzegezy i Hermeneutyki Nowego Testamentu na Uniwersytecie w Regensburgu) oświadczyli:

Krzyż (+) jako wolnostojący symbol nie pojawia się w żadnym określonym chrześcijańskim kontekście w przed-konstantyńskim okresie.³³

Norman S. Prescott zauważył:

Zdumienie może wywołać fakt, że w greczyźnie Nowego Testamentu terminem tłumaczonym na ‘krzyż’ jest zawsze słowo σταυρός, które znaczy ‘pał’ lub ‘prosty słup’. Pierwotnie krzyż nie był symbolem chrześcijańskim; pochodzi z Egiptu i od Konstantyna.³⁴

Wielu czytelników Biblii sądzi, że pewne teksty NT-owe pokazują, że pierwsi chrześcijanie szczylic się znakiem krzyża, np. Gal 6:12: „Co do mnie, to nie daj Boże, bym się miał chlubić z czego innego, jak tylko

²⁸ MARUCCHI, hasło „Cross and Crucifix” w *The Catholic Encyclopedia*, t. 4, The Encyclopedia Press, New York 1913, s. 519, *imprimatur*: kard. John Farley, <https://archive.org/details/catholicencycl04herbuoft> 8-02-2018.

²⁹ Tom D. JONES – Peter MURRAY – Linda MURRAY (red.), *The Oxford Dictionary of Christian Art and Architecture*, wyd. 2, Oxford University Press, 2013, s. 136, <https://books.google.pl/books?id=Te2dAAAAQBAJ> 5-04-2018.

³⁰ w: Helene E. ROBERTS (red.), *Encyclopedia of Comparative Iconography: Themes Depicted in Works of Art*, Fitzroy Dearborn Publishers, Chicago 1998, s. 192, https://books.google.pl/books?id=rMeJDwmmr_hcC 5-04-2018.

³¹ „Zdaniem Celsusa, chrystianizm jest powrotem do pierwotnego ateizmu ludów dzikich, które nie znają jeszcze ani ołtarzy, ani świątyń, ani wizerunków bóstw” (Marcel SIMON, *Cywilizacja wczesnego chrześcijaństwa I-IV w.*, tł. Eligia BĄKOWSKA, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1981, s. 127, <https://pl.scribd.com/doc/41435322/Marcel-Simon-Cywilizacja-wczesnego-chrzeszcjanstwa> 5-01-2018). A dzieło *Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge* podaje: „Wczesny kościół nie miał nic przeciw sztuce, ale nie posiadał podobizn Chrystusa”.

³² LEWIS, *Paganism Surviving in Christianity*, G. P. Putnam’s Sons, New York-London 1892, s. 241, <https://archive.org/details/paganismsurvivin00lewi> 15-02-2018.

³³ KRAUS–NICKLAS, *Early Christian Manuscripts: Examples of Applied Method and Approach*, E. J. Brill, Leiden-Boston 2010, s. 101, przypis 18, <https://books.google.pl/books?id=gsoFMTdK1gcC> 5-04-2018.

³⁴ PRESCOTT, *Dual Heritage: The Bible and The British Museum* (Podwójne dziedzictwo: Biblia i Muzeum Brytyjskie), Cortney Publications, 1986, s. 121.

z krzyża Pana naszego, Jezusa Chrystusa” (*Biblia Tysiąclecia*, wyd. 5). Bibliści Eugene A. Nida i Charles E. Taber odrzucają taką popularną interpretację jako błędną. Oto ich wypowiedź:

Podobnie kiedy Paweł używa wyrażenia „chlubić się w krzyżu naszego Pana Jezusa Chrystusa” **nie chce przez to powiedzieć, że pokłada ufność w krzyżu jako pewnym przedmiocie**, lecz w wydarzeniu – Przebłaganiu – którego krzyż jest symbolem.³⁵

ASPEKT ARCHEOLOGICZNY. Pomijając liczne bezpodstawne lub dogmatyczne opinie, nie ma materialnego świadectwa z I wieku, które niezbicie dokumentuje związek *Jezusa* lub *pierwszych chrześcijan* z krzyżem.³⁶

Emerytowany prof. Paul C. Finney (University of Missouri, St. Louis, USA) napisał:

Co do wczesnego, czyli przed-Konstantyńskiego okresu, **wciąż utrzymuje się pewna kontrowersja wokół tego, co stanowi dopuszczalne świadectwo**. Znaki krzyża na palestyńskich ossuariach z I i II wieku nie powinny być interpretowane w chrześcijańskim sensie (por. Smith), ani nie ma przekonującego świadectwa występowania chrześcijańskiej symboliki krzyża w Pompejach i Herkulanum (por. Dinkler, 1951). Z całą pewnością jednym z najstarszych ocalałych pozytywnych świadectw na rzecz symboliki krzyża u wczesnych chrześcijan jest jego użycie na Kostantyńskim labarum. Często dowodzi się, że najwcześniejsza symbolika krzyża ukazana na gemmach jest przed-Konstantyńska, ale najlepiej potwierdzone znaleziska, jak choćby przechowywane w British Museum kornaliny ukazujące ukrzyżowanie, z punktu widzenia ikonografii na pewno pochodzą z czwartego stulecia lub są późniejsze.³⁷

Archeolog, prof. Graydon F. Snyder (Bethany Theological Seminary / Chicago Theological Seminary, USA) (2003) napisał:

W przed-Konstantyńskiej sztuce Jezus nie cierpi ani nie umiera. Nie ma żadnego symbolu krzyża ani jakiegokolwiek jego odpowiednika (...). Ich [chrześcijan] wiara w Jezusa Chrystusa koncentrowała się na zbawczej mocy. (...) Na tle powszechnego używania znaku krzyża tym bardziej czymś uderzającym jest brak krzyży w scenach wczesnochrześcijańskiej sztuki, zwłaszcza jakichkolwiek specyficznych odniesień do wydarzenia na Golgocie. Dlaczego w sztuce wczesnochrześcijańskiej nie był redefiniowany powszechny symbol krzyża? Jako pewne artystyczne odniesienie do pasywnego wydarzenia, symbol krzyża nie występuje przed czasami Konstantyna. (...) Tzaferis nie znalazł żadnych chrześcijańskich krzyży w Palestynie sprzed połowy czwartego stulecia.³⁸

Niemiecki historyk, archeolog i teolog, prof. Erich Dinkler uważa, że poza dyskusyjnym znakiem z Herkulanum

ma żadnego innego archeologicznego świadectwa z pierwszego lub drugiego wieku o krzyżu, który jednoznacznie byłby dziełem chrześcijan.³⁹

Katolicka emer. prof. Carolyn Osiek (Brite Divinity School, Ph. D. Harvard University) i prof. David L. Balch (Lutheran Theological Seminary) zauważyli:

Użycie krzyża jako wizualnego symbolu (...) nie ma żadnego potwierdzenia dla pierwszych kilku stuleci ery chrześcijańskiej i jest nieprawdopodobne, aby tam [w Herkulanum] był symbolem chrześcijańskim.⁴⁰

³⁵ NIDA – TABER, *The Theory and Practice of Translation*, wyd. 4, E. J. Brill, Leiden-Boston 2003, s. 89, <https://books.google.pl/books?id=JtSeXatIwxQC> ⁵⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁷.

³⁶ Pål-Espen TØRISEN – Dan-Åke MATTSSON, „Impaled on a Stake” — a Result of Sectarian Bias?” w: Anthony BYATT – Hal FLEMINGS (wyd.), *Your Word is Truth, Essays in Celebration of the 50th Anniversary of the New World Translation of the Holy Scriptures (1950, 1953)*, Golden Age Books, Malvern 2004, s. 90-107. Ten znakomity esej zawiera merytoryczną krytykę popularnych prokrzyżowych argumentów z archeologii i patrystyki (<https://www.yumpu.com/en/document/view/29709437/impaled-on-a-stake-a-result-of-sectarian-bias/2> ¹⁹⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁷).

³⁷ Hasło „Cross” w: Everett FERGUSON (wyd.), współpraca: Michael P. MCHUGH i Frederick W. NORRIS, *Encyclopedia of Early Christianity (Second Edition)*, Garland Publishing, Inc., New York - London 1999, s. 304, <https://books.google.pl/books?id=kgRV7QohACcC> ⁶⁻⁰⁹⁻²⁰¹⁷.

³⁸ SNYDER, *Ante-Pacem: Archaeological Evidence of Church Life Before Constantine*, Mercer University Press, 2003, s. 60, 62, 110, <https://books.google.pl/books?id=swtI9Cpyl3kC> ³⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁷.

³⁹ DINKLER, „Comments on the History of the Symbol of the Cross”, *Journal for Theology and Church*, Vol. 1, 1965, s. 132 [124-146].

Gdyby świadectwo z Herkulanum stanowiło archeologiczny dowód na rzecz styczności pierwszych chrześcijan z krzyżem, rodziłoby trudny problem dla zwolenników krzyża. Otóż Herkulanum nasuwałoby wniosek, że pierwsi chrześcijanie przedstawiali narzędzie egzekucji Jezusa w formie †. Tymczasem *pierwsze głosy* wczesnych apologetów mówiły o kształcie T. A zatem wszelkie wnioski wczesnych apologetów wyciągane z obrazów ST lub jego tekstu byłyby niespójne z odkryciem w Herkulanum, toteż należałoby je odrzucić jako produkt wyobraźni.

We wspomnianej już książce *After Jesus: The Triumph of Christianity* (praca zbiorowa) na temat świadectwa herkulańskiego czytamy:

Historycy są sceptyczni, bo nie znajduje się on na ścianie *wschodniej* (wielu pierwszych chrześcijan zwracało się w stronę wschodu podczas modlitw).⁴¹

Biblista John W. Burgon oświadczył:

Kwestionuję to, czy Krzyż pojawia się na *jakimkolwiek* chrześcijańskim monumencie z pierwszych czterech stuleci.⁴²

We francuskim dziele *Dictionnaire encyclopédique universel* czytamy:

Archeol[ogia] — Przez długi czas wierzono, że k[rzyż], uważany powszechnie za symbol religijny, to znak specyfikujący chrześcijan. Tak nie jest.⁴³

ASPEKT ETYMOLOGICZNY. Co do rdzenia słowotwórczego, greckie słowo σταυρός wywodzi się od czasownika ἵστημι (*histēmi*), które znaczy „stać”, a nie np. „skrzyżować”, „przecinać się wzajemnie”. Niemiecki lingwista August Fick podaje:

stauro = europ. staura **stojak (Stütze)**.

σταῦρο-ς m. **pal, stojak (Pfahl, Stütze)**. + łac. stauro- in re-staur-âre, in-staur-âre.⁴⁴

Co ciekawe, pierwotne i generyczne znaczenie słowa σταυρός zachowało się w języku norweskim. Prof. Pierre Chantraine z Uniwersytetu Paryskiego w swym słowniku etymologii języka greckiego pod hasłem σταυρός napisał:

Etym.: Słowo to ściśle odpowiada norweskiemu słowu *staurr* « słup ».⁴⁵

I jest tak w dalszym ciągu we współczesnym języku norweskim:

Słowu *staurr* ściśle odpowiada gr. *stauros* ‘pal’.⁴⁶

Również w języku staroislandzkim *staurr* znaczy „słup, pal”.⁴⁷ Podobną sytuację mamy w sanskrycie ze słowem *stâvora*⁴⁸ i z gockim słowem *stuirjan*, które znaczy „coś pionowo stojącego”.⁴⁹ Zatem pierwotna indoeuropejska baza znaczeniowa słowa σταυρός była stabilna i istniała przez długi okres czasu, a nawet przeniknęła do innych języków.

⁴⁰ OSIEK – BALCH, *Families in the New Testament World: Households and House Churches*, Westminster John Knox, Louisville 1997, s. 86, <https://books.google.pl/books?id=-hJQofBHyDsC> ²⁷⁻⁰¹⁻²⁰¹⁸.

⁴¹ VISALLI (wyd.), *After Jesus: The Triumph of Christianity*, s. 94, 95.

⁴² BURGON, *Letters from Rome to Friends in England*, John Murray, London 1862, s. 210, <https://archive.org/details/lettersfromrome00willgoog> ³⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁷.

⁴³ wyd. Ernest FLAMMARION, t. 3: CO-D, Paris 2002, s. 225, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k64293810/f235.item> ¹⁵⁻⁰⁴⁻²⁰¹⁸.

⁴⁴ FICK (red.), *Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen. Ein sprachgeschichtlicher Versuch*, Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag, Göttingen, 1870, s. 498, <https://books.google.pl/books?id=YYhBAAAACAAJ> ²⁷⁻⁰⁶⁻²⁰¹⁷.

⁴⁵ CHANTRAINE (red.), *Dictionnaire étymologique de la langue grecque: histoire des mots* (Tome IV-1: P – Y), Éditions Klincksieck, Paris 1977, s. 1045.

⁴⁶ Hjalmar FALK – Alf TORP (red.), *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*, Ringstrøm, Oslo 1992, s. 825.

⁴⁷ „**staurr (-s, -ar)**, m. *pale, stake* (váru settir stórir staurar yfir dikin)” (Geir T. ZOËGA (red.), *A Concise Dictionary of Old Icelandic*, Oxford, The Clarendon Press, 1910, s. 405, <https://archive.org/details/concisedictionar001857> ²⁶⁻¹⁰⁻²⁰¹⁸).

⁴⁸ Jean-Louis Burnouf derywuje od słowa *stâvora* greckie *stauros* (za: *The Catholic Encyclopedia*, t. 4, 1913, s. 519).

⁴⁹ Zob. Johann Baptist HOFMANN (red.), *Etymologisches Wörterbuch des Griechischen*, Verlag von R. Oldenbourg, München 1950, hasło: **σταυρός**, s. 397, 398, http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2013/06/Hofmann-lexikon-24grammata.com_pdf ¹⁶⁻⁰³⁻²⁰¹⁷.

ASPEKT TRANSLACYJNY. Nawet gdyby skądinąd było wiadomo, że Jezus zginął na krzyżu poprzecznym, NT-owi pisarze biblijni nie użyli terminu technicznego, lecz generycznego, tj. **NIEPRECYZYJNEGO**. Dlatego staranny tłumacz zobligowany jest użyć w docelowym przekładzie terminu nie implikującego określonego kształtu. Jest to bardzo ważna okoliczność dla naszych rozważań.

Tłumacz i językoznawca prof. Moisés Silva (wykładał na Westmont College, Westminster Theological Seminary i Gordon-Conwell Theological Seminary, autor lub współautor 8 książek i rewizor *Zondervan Encyclopedia of the Bible*) w swej książce z zakresu leksykalnej semantyki wyjaśnia, że

techniczne lub semitechniczne terminy *odnoszą się* lub *reprezentują określone* pojęcia i koncepcje.⁵⁰

Emer. prof. Egon Brandenburger (Johannes Gutenberg-Universität Mainz) wyjaśnia:

Słowa *stauros* i *(ana)stauroō* **nie wyrażają dokładnej, technicznej formy i sposobu egzekucji, bez dodatkowych określeń.**⁵¹

Zdaniem doświadczonego tłumacza i multilingwisty emer. prof. Rolfa J. Furuli (Uniwersytet w Oslo)

Oznacza to, że **nie możemy od razu wiedzieć jaki kształt ma omawiany kawał drzewa, który opisuje rzeczownik *stauros* i czasownik *stauroō* w NT.**⁵²

To tak jak angielskiego słowa „a car” nie należy tłumaczyć „Ford”, nawet gdyby skądinąd było wiadomo, że chodzi o „Ford”. Wiedzą prywatną nie należy się w takiej sytuacji dzielić.⁵³ Jeśli tłumacz chce przedstawić swój osobisty pogląd, może to zrobić w przypisie. W tekście głównym obowiązuje większy rygor, zwłaszcza jeśli tłumacz opracowuje literalny przekład Biblii.

Dr Oun Jon Kwon, bezwyznaniowy koreański tłumacz *An Invitation to Reading in English – N.T. [The New Covenant in Yeshua the Mashiah]*, oświadczył:

W narracjach ewangelicznych tym, do czego Jezusa został przymocowany (przywiązany/przybity), jest **‘pal egzekucyjny’**. Tradycyjnego tłumaczenia na „krzyż” należałoby unikać, gdyż byłoby wprowadzaniem anachronizmu.⁵⁴

Do podobnego wniosku doszedł rosyjski uczonego Nikołai Aleksandrowicz Morozow (1854-1946):

Rozważając możliwe rozwiązania (...) zdecydowałem się pójść za tekstem kościoła słowiańskiego i tłumaczyć słowo *stauros* jako „pal” (*столб*), a czasownik *stauroo* jako „zglądzić na palu” (*столбование*), gdyż nie przenosi ono żadnych szczegółów egzekucji.⁵⁵

Morozov dodał:

Słowo *stauros* w żadnym wypadku nie odnosi się do krzyża (...). (...) znaczy „pal” (*кол*) i nic więcej.⁵⁶

⁵⁰ SILVA, *Biblical Words and Their Meaning: An Introduction to Lexical Semantics*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids 1983, 1994, s. 107.

⁵¹ Egon BRANDENBURGER, hasło *σταυρός* w: Colin BROWN (red.), *The New International Dictionary of the New Testament Theology*, t. 1, Zondervan Publishing House, Grand Rapids 1979, s. 391, <https://pl.scribd.com/doc/228054686/The-New-International-Dictionary-Colin-Brown> ²⁹⁻¹¹⁻²⁰¹⁷.

⁵² R. J. FURULI, *The Role Theology and Bias in Bible Translation: With a Special Look at the New World Translation of Jehovah's Witnesses* (Second Edition), Awatu Publishers, Stavern, Norway, 2011, s. 84.

⁵³ Żydowski tłumacz David H. Stern wierzy, że Jezus zginął na krzyżu poprzecznym, mimo to użył w swym przekładzie *Jewish New Testament: A translation of the New Testament that expresses its Jewishness* (1989) słowo **pal** (*stake*) (Mt 27:40,42; Mk 15:21,30,32; Jn 19:17,19,31; Ef 2:16; Flp 2:8; Kol 1:20; Hbr 12:2) i zwrot **pal egzekucyjny** (*execution-stake*) (Mt 10:38; 16:24; 27:32; Mk 8:34; 15:27; Łk 9:23; 14:27; 23:26; Jn 19:25; Gal 5:11; 6:12,14a; Flp 3:18; Kol 2:14).

⁵⁴ KWON, *IRENT*, Vol. III Supplement: Walk through the Scripture 1: Words, Words and Words, r. 2.7.5 (17-11-2018), s. 242, <http://tiny.cc/bostonreaders> ²²⁻¹¹⁻²⁰¹⁸.

⁵⁵ Anatoly T. FOMENKO, *History: Fiction or Science? Chronology I*, tłum. Mikhail YAGUPOV, wyd. 2, zrew., Delamere Publishing, Paris–London–New York 2006, s. 454, <https://books.google.pl/books?id=YcjFAV4WZ9MC> ¹⁴⁻¹⁰⁻²⁰¹⁶.

⁵⁶ МОРОЗОВ, *Христос. История человеческой культуры в естественно-научном освещении*, Socekgis, Pietrograd 1924, s. 103, <https://books.google.pl/books?id=ORL1BQAAQBAJ> ¹⁸⁻¹⁰⁻²⁰¹⁶. Zob. s. 102-115.

Z kolei autorzy dzieła *The Sacred Name* אָתָאָז (wyd. 4, 2018) podzielili się następującą obserwacją:

Mityczna koncepcja, że Jahuszua umarł na krzyżu, odzwierciedlona w wielu angielskich przekładach w fałszywym tłumaczeniu słowa „*stauros*” jako „krzyż”, notuje swe pierwsze pojawienie w drugim stuleciu u egipskich chrześcijan. (...) Idea głosząca, że *stauros* był krzyżem powstała jako usprawiedliwienie dla użycia tego symbolu.⁵⁷

BEZKRZYŻOWE PRZEKŁADY NOWEGO TESTAMENTU. Jest mało znanym faktem, że istnieje co najmniej **323 przekładów NT w 37 językach**, w których zupełnie (98) lub częściowo (225) nie występuje słowo „krzyż”, przy czym 30 z nich to przekłady katolickie.

1500-99	1600-99	1700-99	1800-99	1900-99	od 2000
9	4	11	32	73	193

afrykanerski	efik	hiszpański	łaciński	serbski	włoski
angielski	fiński	holenderski	niemiecki	słowacki	zuluski
angielski pidgin	francuski	ilokański	norweski	słoweński	
anglo-saski	gocki	jidysz	polski	songe	
bohairski (dialekt pln. kopt.)	hawajski pidgin	kataloński	portugalski	szwedzki	
bullom	hebrajski ⁵⁸	khosa	rosyjski	ukraiński	
duński	hiligajno	luba-kalebwe	rumuński	usambara	

Jak widać, dożyliśmy czasów, w których era niepodzielnego królowania „krzyża” w NT zaczęła powoli tonieć. Jest to godna uwagi tendencja w translatoologii biblijnej, którą wsparli następujący tłumacze⁵⁹:

• KATOLICCY (30):

P. Goniszewski²⁰¹⁸ [hebr. EM^{SzTb} w przygotowaniu], A. F. Mendiola (hiszpański)^{2009-wyd.15}, L. A. Schökel (hiszpański)²⁰⁰⁸, B. Hurault (angielski)²⁰⁰² / (francuski)¹⁹⁹⁸, E. M. Nieto (hiszpański)¹⁹⁸⁸, **A. Hirniak**¹⁹⁸¹, A. M. Méndez (hiszpański)^{1978-wyd.1}, J. Mateos (hiszpański)¹⁹⁷⁵, *Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift: Das Neue Testament* (niemiecki)^{1972-wyd.1}, J. M. Bruguera – R. M. Díaz (kataloński)¹⁹⁷⁰, J. Leal (hiszpański)¹⁹⁶², J. L. Lilly¹⁹⁵⁴, J. Dupont (tłumacz Listu do Galatów w *La Bible de Jérusalem*) (francuski)¹⁹⁵³, S. Lyonnet (tłumacz Dziejów Apostolskich w *La Bible de Jérusalem*) (francuski)¹⁹⁵³, P. Schindler (duński)¹⁹⁵³, J. M. Bover – F. C. Burgos (hiszpański)¹⁹⁴⁷, R. A. Knox¹⁹⁴⁶, E. N. Foster – A. Colunga (hiszpański)¹⁹⁴⁴, *The New Testament of Our Lord and Savior Jesus Christ: translated from the Latin Vulgate; A Revision of the Challoner-Rheims Version, Edited by Catholic Scholars Under the Patronage of the Episcopal Committee of the Confraternity of Christian Doctrine*¹⁹⁴¹, W. Jünemann (hiszpański)¹⁹²⁸, F. S. S. Miguel (hiszpański)¹⁸²⁰, F. Ximenez (hiszpański)¹⁷⁹⁶, W. A. Vloten (holenderski)¹⁷⁹⁵, S. Mutschelle (niemiecki)¹⁷⁸⁹, G. B. Jona (hebrajski)¹⁶⁶⁸, G. Mayr (hebrajski)¹⁶²², D. Jerosomilitano (hebrajski)¹⁶¹⁵.

STAUROS/STAUROŌ:

zupnie bezkrzyżowe:

Giovanni Battista Jona: „drzewo” (עץ ‘ec) • „szubienica” (תלייה telija) • „powiesić” (תלה taláh)

Georg Mayr: „drzewo” (עץ ‘ec) • „powiesić” (תלה taláh) • „powiesić na drzewie” (תלה על-עץ taláh al-‘ec)

częściowo bezkrzyżowe:

Piotr Goniszewski: 3x „belka” (Mt 27:32,35,40) • 1x „drzewo” (Mt 27:42) • 9x „powiesić” (Mt 27:22,23³,26,31,38,44; 28:5) • 1x „powieszenie” (Mt 26:2)

Peter Schindler: 2x² „pal męki” (*Marterpæl*) (Mt 10:38; Mk 8:34) ■ **KSYLON:** „pal męki” (*Marterpæl*) (Dz 5:30; 10:39; 13:29; Gal 3:13) • 1x

„szubienica” (*Galgen*) (1Pt 2:24)

A[dolf?] Hirniak: 1x „zmarlego” (Mt 28:5)

Willem A. Van Vloten: 1x „towarzysze niedoli” (hol. *medelijders*) (Mt 27:44)

Dominico Jerosomilitano: „powiesić” (תלה taláh) (np. Łk 24:7)

KSYLON:

Wilhelm Jünemann Beckschäfer: 5x „belka” (*leño*) (Dz 5:30; 10:39; 13:29; Gal 3:13; 1Pt 2:24)

Felipe Scio de San Miguel: 1x „belka” (*leño*) (Dz 10:39)

Eloíno Nacar Fuster – Alberto Colunga: 1x „belka” (*leño*) (Dz 13:29)

Antonio Fuentes Mendiola: 1x „belka” (*leño*) (Dz 13:29)

⁵⁷ P. CAREY – D. TOLLEFSON – D. ALLEN – C. RUNFOLA – J. TOLLEFSON – S. GUEVARRA, *The Sacred Name* אָתָאָז, Volume 1: A Scriptural Study, wyd. 4, Qadesh La Yahweh Press, CA: Garden Grove 2018, s. 160, 161, przypis 62, <http://yahweh.org/publications/sny/sacrednm.pdf>⁶⁻⁰²⁻²⁰¹⁸.

⁵⁸ Dla przykładu: NT w przekładzie Thomasa Fry’ego (współpraca W. B. Collyer i inni) (z XIX w.) konsekwentnie zawiera rzeczownik „drzewo” (‘ec, עץ) i czasownik „powiesić” (taláh, תלה).

⁵⁹ Grzegorz KASZYŃSKI, „Bezkrzyżowe przekłady Nowego Testamentu”, 19-12-2018. To na bieżąco aktualizowane opracowanie zawiera wykaz 323 przekładów (oprócz *Przekładu Nowego Świata*) wraz z podaniem sposobu oddania terminu *stauros* w konkretnych wersjach i linkami kierującymi do danego przekładu. Mogę je przesłać każdemu, kto jest nim zainteresowany.

Evaristo Martín Nieto: 1x „**belka**” (*leño*) (Dz 13:29)
 Luis Alonso Schökel: 1x „**belka**” (*leño*) (Gal 3:13)
 Francisco Ximenez: 1x „**belka**” (*leño*) (Gal 3:13)
 Einheitsübersetzung: 2x „**pal**” (*Pfahl*) (Dz 10:39; Gal 3:13)
 Juan Leal: 1x „**pal**” (*palo*) (Dz 5:30)
 Sebastian Mutschelle: 1x „**pal**” (*Pfahl*) (Dz 10:39)
 Agustín Magaña Méndez: 4x „**pal**” (*palo*) (Dz 5:30; 10:39; 13:29; Gal 3:13)
 Juan Mateos: 1x „**pal**” (*palo*) (Gal 3:13)
 José María Bover – Francisco Cartera Burgos: 1x „**pal**” (*palo*) (Gal 3:13)
 Justí M. Bruguera – Romuald M. Díaz: 5x „**szubienica**” (katal. *patibul*) (Dz 5:30; 10:39; 13:29; Gal 3:13; 1Pt 2:24)
 Jacques Dupont: 3x „**szubienica**” (*gibbet*) (Dz 5:30; 10:39; 13:29)
 Ronald A. Knox: 3x „**szubienica**” (*gibbet*) (Dz 5:30; 10:39; Gal 3:13)
 Joseph L. Lilly: 2x „**szubienica**” (*gibbet*) (Dz 5:30; Gal 3:13)
 Confraternity NT: 1x „**szubienica**” (*gibbet*) (Gal 3:13)
 Stanislas Lyonnet: 1x „**szubienica**” (*gibbet*) (Gal 3:13)
 Bernardo Hurault: 1x „**drewniany słup**” (*a wooden post*) (Dz 5:30)

UWAGA: Słowo *stauros* ma inne znaczenie niż *ksylon*. Ponieważ w NT odnoszą się do *tego samego narzędzia egzekucyjnego*, mają znaczenie synonimiczne. Jest to powód, dla którego uwzględniłem przekłady terminu *ksylon*.

● NIEKATOLICCY (196):

L. Mebust²⁰¹⁸, **K. Sykta**^{2018-wyd.2 w przygotowaniu}, C. Hill²⁰¹⁸, *The Hebrew Names 'Plus' Version of the B'rit Chadashah*²⁰¹⁸, J. Wilson^{2018?}, E. L. Martin? (TorahCalendar.com)^{2018?}, T. R. Jennings²⁰¹⁷, M. K. Hill²⁰¹⁷, B. Armstrong^{2017-wyd.3}, C. Sparkes²⁰¹⁷, E. W. Deibler jr.²⁰¹⁷, T. Martínez (hiszpański)²⁰¹⁷, L. Rothenberger jr.²⁰¹⁷, *The Gospels of Jesus: The Devotional Translations*²⁰¹⁷, D. Nikao²⁰¹⁶, M. E. Lewis²⁰¹⁶, A. M. Niblick – B. Glass²⁰¹⁶, D. Nicao²⁰¹⁶, T. Robinson²⁰¹⁶, D. Scott²⁰¹⁶, E. T. Pooler^{2016*}, R. Hall²⁰¹⁶, **Słowo Życia. Nowy Testament we współczesnym języku polskim**²⁰¹⁶, *Brit Hadashah. Il Patto Rinnovato (Nuevo Testamento) di nostro Salvatore Yahshua HaMashiah* (włoski)²⁰¹⁶, *Biblia Livre* (portugalski)²⁰¹⁶, R. Gaytant (holenderski)²⁰¹⁶, J. Bariova^{2016-wyd.2}, R. J. Ayay^{2016*}, R. Geide²⁰¹⁵, G. Tisher²⁰¹⁵, J. Biermanski (niemiecki & angielski)²⁰¹⁵, J. K. McKee²⁰¹⁵, N. F. Ogan²⁰¹⁵, E. S. Johnson III²⁰¹⁵, *Apostolic Scriptures*²⁰¹⁵, J. Dias (portugalski)²⁰¹⁵, J.-P. Goethals (holenderski)²⁰¹⁵, D. W. Merrick²⁰¹⁵, T. Stockdale²⁰¹⁴⁻²⁰¹⁵, J. P. Mitchell²⁰¹⁴, T. G. McElwain²⁰¹⁴, B. Simmons²⁰¹⁴, J. Wahl (khosa)²⁰¹⁴, P. Stevenson²⁰¹⁴, B. M. Zolman²⁰¹⁴, R. K. Moore²⁰¹⁴, *Новий Заповіт: Сучасною мовою* (ukraiński)²⁰¹⁴, *Yahweh's Scriptures For Salvation*²⁰¹⁴, *Holy Bible: Easy-to-Read Version*²⁰¹⁴, *Biblia de Estudo NTLH: Nova Tradução na Linguagem de Hoje* (hiszpański)²⁰¹⁴, T. Levänen (fiński)²⁰¹³⁻²⁰¹⁸, *Evanghelia după Matei* (rumuński)²⁰¹³⁻²⁰¹⁴, W. Einert (niemiecki)²⁰¹³, C. Van der Pool (gł. wyd.)²⁰¹³, *Scriptura* (rumuński)²⁰¹³, W. H. Sanford²⁰¹³, D. W. Dyer²⁰¹³, T. Nilsson²⁰¹², **Droga Jezusa. Ewangelia Łukasza, przekład współczesny**²⁰¹², M. Carijo (portugalski)²⁰¹² [hebr. EM^{SzTb}], K. M. Hartfield²⁰¹², *Gospel Wey Jon Rite* (angielski pidgin)^{2012?}, *The Pentateuch of Yahshua • Disciples and Apostles of Yahshua*²⁰¹¹⁻²⁰¹⁴, N. L. Van Fosson²⁰¹¹⁻²⁰¹⁴, *Библия – Современный русский перевод ПБО* (B. H. Kuzniecowa?) (rosyjski)^{wyd. z 2011}, J. A. Álvarez Rivera (gł. wyd.) (hiszpański)²⁰¹¹, *The Voice New Testament*²⁰¹¹, *Restoration Study Bible*²⁰¹¹, S. Rives²⁰¹¹, J. M. Wine²⁰¹¹, L. T. Vosen²⁰¹¹, *Die Bibel. Neue Genfer Übersetzung* (niemiecki)²⁰¹¹, G. Wilson²⁰¹¹, R. Roberg²⁰¹¹, *Egarta d'lot Galattaya (A Carta aos Galatas)* (portugalski)²⁰¹⁰, D. Darnell²⁰¹⁰, S. Walch²⁰¹⁰, J. Ayers²⁰¹⁰, M. Dreyer (niemiecki)^{2010-wyd.4}, **D. Czekalski**²⁰¹⁰, M. de Bruijn²⁰¹⁰, W. R. Harwood²⁰¹⁰, H. Grimme²⁰⁰⁹⁻²⁰¹¹, *Ceemo Писмо или Библија Староз и Новоз завема* (serbski)²⁰⁰⁹, W. R. Finck jr.²⁰⁰⁹, D. E. Stanton²⁰⁰⁷, *Israeli Authorized Version*²⁰⁰⁷, E. Nierop (holenderski)²⁰⁰⁷, A. Jordly (norweski)²⁰⁰⁷, J. W. Mealy²⁰⁰⁷, E. Szasz²⁰⁰⁷, M. Meiser (niemiecki)²⁰⁰⁷, J. G. van der Watt – S. J. Joubert (afrykanerski)²⁰⁰⁶, W. Vosloo (afrykanerski)²⁰⁰⁶, C. P. Quitevis (ilokański)²⁰⁰⁶, D. Sindlinger²⁰⁰⁶, A. Williams²⁰⁰⁶, *En Levende Bok: Det Nye Testamentet* (norweski)²⁰⁰⁵, *Today's New International Version*²⁰⁰⁵, M. D. Eldridge²⁰⁰⁵, *Nieuwe Bibelvertaling* (holenderski)²⁰⁰⁴⁻²⁰⁰⁷, J. Henson²⁰⁰⁴, R. Wills²⁰⁰⁴, J. Wahl (afrykanerski)²⁰⁰⁴, M. Lucado²⁰⁰³, *The Word of Yahweh*²⁰⁰³, F. E. E. Strohm (niemiecki)²⁰⁰³, E. Ransom – D. Skytta²⁰⁰³, T. L. Hackett²⁰⁰², R. Vincent jr.²⁰⁰², D. F. McCorkle²⁰⁰², W. J. Schenck jr.²⁰⁰¹, N. Nettleton²⁰⁰¹, J. Wheleer (gł. wyd.)²⁰⁰¹, D. E. James²⁰⁰¹, M. H. Miller²⁰⁰⁰, R. Stendal²⁰⁰⁰, *Da Jesus Book* (hawajski pidgin)²⁰⁰⁰, *Messianic Authorised Version*²⁰⁰⁰, R. W. Johnson¹⁹⁹⁹, *Nya Testamentet* (szwedzki)¹⁹⁹⁹, M. A. Prost jr.¹⁹⁹⁸, *Ang Pulong Sang Dios* (hiligajno)¹⁹⁹⁷, *The Christian Bible*^{1995-wyd.2}, R. B. Banfield¹⁹⁹⁵, J. B. Phillips¹⁹⁹⁵, *The Holy Bible: New International Reader's Version*¹⁹⁹⁵, **S. Łuczkiewicz**¹⁹⁹⁴, E. H. Peterson¹⁹⁹³, *Nádej pre každého: Nový Zákon v modernom jazyku* (słowacki)¹⁹⁹³, R. Jeffrey¹⁹⁹³, *Bibelen på hverdagsdansk* (duński)¹⁹⁹², Jon Madsen¹⁹⁹², *Kirkkoraamattu* (fiński)¹⁹⁹², A. Kuen (francuski)¹⁹⁹², **Nowy Testament. Współczesny przekład**¹⁹⁹¹, *Contemporary English Version*¹⁹⁹¹, 4 Ewangelie w języku songe¹⁹⁹⁷, **Słowo Życia–Nowy Testament**¹⁹⁸⁹, *The Revised English Bible*¹⁹⁸⁹, *International Children's Bible*¹⁹⁸⁸, Y. Hawkins¹⁹⁸⁷, G. Howard¹⁹⁸⁷, F. H. Baader (niemiecki)¹⁹⁸³, R. G. Meyer¹⁹⁸¹, O. Bauernfeind (niemiecki)¹⁹⁸⁰, V. G. Beers¹⁹⁸⁰, B. C. Johnson¹⁹⁷⁸, A. Edington¹⁹⁷⁷, A. B. Traina^{1976-wyd.2}, *Dios Llega al Hombre: El Nuevo Testamento de nuestro Señor Jesucristo: versión popular* (hiszpański)^{1976-wyd.2}, D. Klingensmith¹⁹⁷², C. Jordan¹⁹⁷⁰, A. Cressman¹⁹⁶⁹, H. W. Beyer (niemiecki)¹⁹⁵⁹, E. Vernon¹⁹⁵², F. D. Johnstone (luba-kalebwe)¹⁹⁵², F. Pfäfflin (niemiecki)¹⁹⁴⁹, *The New English Bible* (General Assembly of

the Church Scotland)¹⁹⁴⁶⁻¹⁹⁶¹, J. L. Brun (norweski)¹⁹⁴⁵, G. Wade¹⁹³⁴, M. Goguel – H. Monnier (francuski)¹⁹²⁹, S. Konstantin-Hansen (duński)¹⁹²⁶, A. E. Knoch^{1919-wyd.1}, A. Kuenen[?] (holenderski)¹⁹¹², G. W. Horner¹⁹¹¹, J. W. Bright (anglo-saski)¹⁹⁰⁵, *Ubilikizi wa nyemi uvygondwa ni Mateyo* (usambara)¹⁹⁰², J. Moffatt¹⁹⁰¹, G. B. Stevens^{1898,1900}, W. B. Crickmer¹⁸⁸¹, A. Campbell¹⁸⁷⁰, G. R. Noyes¹⁸⁶⁹, S. Malan¹⁸⁶², W. Anderson (efik)¹⁸⁵⁸, J. M. Kemble¹⁸⁵⁸, J. L. Döhne (zuluski)¹⁸⁵⁴, H. Woodruff¹⁸⁵², *I-Testamente Entsha Yenkosi yetu ka-Yesu Kristu* (khosa)¹⁸⁴⁶, B. Thorpe¹⁸⁴², W. B. Boyce (khosa)¹⁸³³, A. Goeschen (łaciński)¹⁸³², H. A. W. Meyer (niemiecki)¹⁸²⁹, G. B. Winer (łaciński)¹⁸²¹, J. J. Stolz (niemiecki)^{1820-wyd.5}, G. R. Nylander (bullom)¹⁸¹⁶, H. A. Schott (łaciński)¹⁸⁰⁹, S. Henshall¹⁸⁰⁷, J. C. R. Eckerman (niemiecki)¹⁸⁰⁶⁻¹⁸⁰⁸, J. B. Babor (niemiecki)¹⁸⁰⁵, J. C. W. Augusti (niemiecki)¹⁸⁰¹, R. Darling¹⁸⁰¹, J. O. Thieß (niemiecki)¹⁷⁹⁹, J. E. C. Schmidt (niemiecki)¹⁷⁹⁶, S. F. N. Morus (łaciński)¹⁷⁹⁵, J. M. Witte (niemiecki)¹⁷⁷⁵, K. F. Bahrdt (niemiecki)¹⁷⁷³, E. Harwood¹⁷⁶⁸, ? Mortimer¹⁷⁶¹, F. Kuyper (holenderski)¹⁶⁸², C. de Reyna (łaciński)¹⁵⁷³, P. Trubar (słoweński)¹⁵⁵⁷, S. Castellion (łaciński)¹⁵⁵⁴.

* Kemble opracował 4 przekłady: dwa w sąsiednich kolumnach (str. lewa), dwa w układzie interlinearnym (str. prawa).

1 raz:

M. E. Lewis: „ stauros (słup lub krzyż)” (<i>stauros</i> (pole or cross)) (Mt 27:32)	Joseph B. Phillips: „ śmierć, jaką umarli, była śmiercią pospolitego przestępcy ” (<i>the death he died was the death of a common criminal</i>) (Flp 2:8)
R. Jacob Ayay: „ słup ” (<i>pole</i>) (Gal 3:13)	Otto Bauernfeind: „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (Dz 5:30)
Edward T. Pooler: „ mieć pod kontrolą ” (<i>have controlled</i>) (Gal 5:24)	<i>Dios Llega al Hombre</i> : „ pal ” (hiszp. <i>palo</i>) (Gal 3:13)
Charles Van der Pool: „ belka ” (<i>timber</i>) (1Pt 2:24)	Annie Cressman: „ kawal drewna ” (<i>a piece of wood</i>) (Dz 10:39)
Dariusz Czekański: „ Na śmierć z nim! ” (Mt 27:22)	Maurice Goguel – Henri Monnier: „ szubienica ” (fr. <i>gibet</i>) (Gal 3:13)
<i>Die Bibel. NGÜ</i> : „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (Gal 3:13)	George R. Noyes: „ szubienica ” (<i>gibbet</i>) (Dz 5:30)
Lawrence T. Vosen: „ pal ” (<i>stake</i>) (Gal 6:12)	Adolfus Goeschen: „ szubienica? ” (łac. <i>patibulum</i>) (Gal 3:13)
Martin Meiser: „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (Gal 3:13)	Heinrich A. W. Meyer: „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (Gal 3:13)
Will Vosloo: „ pal ” (af. <i>paal</i>) (Gal 3:13)	Johann J. Stolz: „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (Gal 3:13)
Don E. Santon: „ pal ” (<i>stake</i>) (Mt 27:40)	Johann B. Babor: „ belka ” (niem. <i>Baum</i>) (Gal 3:13)
<i>TNIW</i> : „ słup ” (<i>pole</i>) (Gal 3:13)	Johann C. W. Augusti: „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (1Pt 2:24)
Alfred Kuen: „ szubienica ” (fr. <i>gibet</i>) (Gal 3:13)	Johann E. C. Schmidt: „ pal ” (niem. <i>Pfahl</i>) (Gal 3:13)
<i>TiRV</i> : „ słup ” (<i>pole</i>) (Gal 3:13)	Primož Trubar: „ kloda ” (sło. <i>hlod</i>) (Dz 13:29)
<i>NT-Wp</i> : „ przystąpić do egzekucji ” (Mt 27:26)	
Max Portes?: „ słup/drzewo ” (port. <i>madeiro</i>) (Gal 6:12)	

● ŻYDOWSCY(43):

Habrit Hakhadasha/Haderekh (hebrajski)^{2018?} [nie mylić z przekładem *HaDerek*, 1979], O. BenYah²⁰¹⁷, E. Wolski²⁰¹⁷ [hebr. Mt^{SzTb}], P. E. Goble (*NCBM*)²⁰¹⁷, D. R. Gregg^{2017-wyd.4}, Y. Zeev (hiszpański)²⁰¹⁶, E. Pinho (portugalski)^{2016?}, M. Moreno (portugalski)^{2016?}, *The Orthodox Hasidic Yiddish Bible* (jiddysz)²⁰¹⁵⁻²⁰¹⁶, Y. ben Peretz (hiszpański)²⁰¹⁵, M. Kibutz (hiszpański)²⁰¹³, G. Uriyah²⁰¹⁵, T. Rose²⁰¹³, *Messianic Scriptures: Sacred Names Edition*²⁰¹³, J. Adler²⁰¹¹, D. Gruber²⁰¹¹, D. Esposito²⁰⁰⁹, S. Altaf²⁰⁰⁹, J. Parker²⁰⁰⁷, J. P. F. Pontes (portugalski)²⁰⁰⁵, Y. Aharoni (hiszpański)^{2005&2011}, A. Ben Oved (hiszpański)²⁰⁰⁴, M. Y. Koniuchowsky²⁰⁰⁴, Y. Ben-David²⁰⁰⁴, J. O. Meyer²⁰⁰⁴, T. Effren²⁰⁰⁴, R. C. Bethea²⁰⁰⁰, D. H. Stern¹⁹⁹⁶, P. E. Goble (*QJB*)¹⁹⁹⁶, B. Carlson¹⁹⁹³, H. W. Cassirer¹⁹⁸⁹, H. J. Schonfield¹⁹⁵⁵, D. Ginsburg – I. Salkinson (hebrajski)¹⁸⁸⁵, hebr. Ew. Łk & Hbr (hebrajski)¹⁸⁵¹, W. Greenfield (hebrajski)¹⁸³¹, T. Fry (hebrajski)¹⁸¹³, R. Caddick (hebrajski)¹⁷⁹⁸, J. H. Callenberg (hebrajski)¹⁷³⁴, E. Hutter (hebrajski)¹⁵⁹⁹, G. Thúri (hebrajski)¹⁵⁹⁸, K. Neander (hebrajski)¹⁵⁸⁶, F. Peters (hebrajski)¹⁵⁸¹, J. Klaj (hebrajski)¹⁵⁷⁶, S. Münster (hebrajski)¹⁵⁵⁷.

Eliezer Wolski: 1x „**powiesić**” (Mt 28:5, *Szem-Tob*) ● João P. F. Pontes: 1x „**stracić**” (*exterminate*) (Mt 20:19) ● Friedrich Peters: 1x „**powiesić**” (תלה) (Mt 23:34)

● ZAZNACZAJĄCY SEMICKIE KORZENIE AUTOGRAFÓW NT (43):

M. W. Corneille²⁰¹⁷, T. M. Walker²⁰¹⁷, C. F. Castleberry jr.²⁰¹⁷, J. A. Brown²⁰¹⁵, *Igeret Jaibrim - Carta a los Hebreos en el Galut* (*El exilio*) (hiszpański)^{2015?}, *Biblia Hebraica. Traducción e Interpretación Mesianica* (hiszpański)²⁰¹⁴, *Os Quatro Evangelhos - Tradução direta do aramaico* (portugalski)^{2014?}, C. Barales (hiszpański)²⁰¹³, W. Smith²⁰¹³, *Scriptures of Yahweh*²⁰¹³, L. White²⁰¹³, Y. E. Ben Avraham – K. J. P. Gavazza (portugalski)²⁰¹³, Y. E. Ben Avraham (hiszpański)²⁰¹³, D. L. Purkey²⁰¹³, *The Scriptures for the Whole House of Israel*²⁰¹², M. Yereq²⁰¹² [hebr. EM^{SzTb}], G. C. Coetzee²⁰¹², A. G. Roth²⁰¹², G. Wilson²⁰¹¹, *Pure Scriptures for the Remnant*²⁰¹⁰, *HaBrit Chadashah or Renewed Covenant*²⁰¹⁰, M. Headroom²⁰¹⁰, V. N. Alexander²⁰¹⁰, *Peshitta – Brit Hadasha* (portugalski)²⁰¹⁰, *Brit Jadasha: Nuevo Pacto* (hiszpański)²⁰¹⁰, J. B. Paulino – D. Diógenes (portugalski)²⁰¹⁰, S. Bentsion (hiszpański)^{2009,2011}, J. E. Shen²⁰⁰⁹, *Escrituras Sagradas Nomes Hebraicos Transliterados* (portugalski)²⁰⁰⁹, O. J. Kwon²⁰⁰⁸⁻²⁰⁰⁹, J. H. Snyder²⁰⁰⁸, P. Stanford²⁰⁰⁸, R. C. de Cunha[?] (portugalski)^{2008?}, D. Garcia²⁰⁰⁶, *Besorah Matityah, The Good News according to Matthew*²⁰⁰⁶, D. Ascunce (hiszpański)²⁰⁰³, J. S. Trimm²⁰⁰¹, *HaDavar – Vertaling 6000 Proeve van Het Goede Nieuws naar Mattityahu* (holenderski)²⁰⁰¹, C. J. Koster¹⁹⁹⁸, *Brit Hadasha*¹⁹⁹⁷, H. Jahn¹⁹⁹³.

Mikhael Yereq: 1x „**powiesić**” (*hung / תלה*) (Mt 28:5, *Szem-Tob*) ● Gerrie C. Coetzee: 1x „**pal**” (af. *paal*) (Jn 19:19) i 1x „**drzewo**” (af. *hout*) (Łk 23:26).

● ŚWIADKOWIE JEHOWY (6):

La Sacrada Escritura – Versión del Nombre Divino: Escrituras Griegas Cristianas (pdf, Jimmy Peraza⁷, hiszpański, Maksyk)²⁰¹⁸ w [przygotowaniu](#), Firpo Carr²⁰¹², James R. Madsen²⁰⁰⁵, Vivian Capel¹⁹⁹⁹, *Przekład Nowego Świata*¹⁹⁹⁷, Marley Cole¹⁹⁸⁴.

Wyznania odrzucające pogląd, że σταυρός znaczy „krzyż”

W pierwszej połowie XX wieku pogląd, że σταυρός znaczy „krzyż” i — co za tym idzie pogląd, że Jezus umarł na krzyżu — odrzucili Świadkowie Jehowy (od niedawna siedziba znajduje się w Warwick, st. New York, USA). Pewnym novum jest natomiast pojawianie się kolejnych wyznań, np.

- The Assemblies of Yahweh (przewodził w nim Jacob O. Meyer)⁶⁰
- Chosen of Israel⁶¹
- The Church of the Great God (Charlotte, st. North Carolina, USA)⁶²
- The Eternal Church of God (z siedzibą w Billings, st. Montana, USA)⁶³
- Hope of Israel Ministries (z siedzibą w Azusa, st. Kalifornia, USA)⁶⁴
- A House of Yahweh (przewodzą w nim Yisrayl i Yaaqob Hawkins)
- Iglesia del Padre y del Hijo (z siedzibą w Huston, st. Texas, USA)
- The Remnant of YHWH (z siedzibą w Abilene, st. Texas, USA)⁶⁵
- The Restored Church of God (z siedzibą w Wadsworth, st. Ohio, USA)⁶⁶
- United Church of God⁶⁷
- Yahweh’s Assembly in Yahshua (z siedzibą w Kingdom City, st. Montana, USA).⁶⁸

Z powyższych rozważań filologicznych wynika, że „uczciwość domaga się, abyśmy już dłużej nie tłumaczyli biblijnych terminów greckich i hebrajskich na „krzyż”⁶⁹, gdyż jest nieadekwatne semantycznie i anachroniczne. Co do argumentu z nieczystego, pogańskiego pochodzenia krzyża⁷⁰, to w translatoologii nie odgrywa on roli kluczowego czynnika dla tłumaczy, ponieważ w starożytności kult pogański cechowały też „święte pale” („aszery”, *BT*, *EŚP* — hebr. *’ašerah*, l. mn. *’ašerim*, zob. np. Sdz 6:25,26) i „święte słupy”

⁶⁰ Solomon E. MEYER, „The Sacred Scriptures Bethel Edition 1891-2011”, *The Sacred Name Broadcaster*, January 2012, s. 14, 15; Jacob O. MEYER, „The Death of the Messiah: Was it on a CROSS or on a TREE?”, *The Sacred Name Broadcaster*, March 2012, s. 18-21.

⁶¹ Brak nazwiska autora, „Christ Nailed to a Stake Not a Cross”, <http://www.chosenofisrael.com/CHRIST-NAILED-TO-A-STAKE.php>¹⁷⁻⁰⁸⁻²⁰¹⁷.

⁶² Earl N. HENN, „Is the Cross a Christian Symbol?”, kwiecień 2011, ss. 11, http://www.ultimatebiblereferencelibrary.com/is_the_cross_a_christian_symbol.pdf¹¹⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁷.

⁶³ Broszura „The Truth About the Cross”, 2005, 2014, 2017, ss. 35, <http://www.eternalcog.org/media/The-Truth-About-the-Cross.pdf>⁴⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁷. Autor tego opracowania napisał: „Świadectwo lingwistyczne z Biblii wskazuje, że Chrystus nie został powieszony na krzyżu, lecz na pionowym palu lub słupie” (s. 12).

⁶⁴ John D. KEYSER, „The Messiah’s Crucifixion *Tree*”, brak daty, <http://www.hope-of-israel.org/crucifree.html>¹⁵⁻⁰⁴⁻²⁰¹⁸.

⁶⁵ Autor anonimowy, „The Cross: Symbol of Sex Worship”, brak daty wydania, s. 1-2, https://docs.wixstatic.com/ugd/8ee9a1_2d44e1387f5f40fda5f130b37c06f5bf.pdf¹⁵⁻¹¹⁻²⁰¹⁷.

⁶⁶ Brak nazwiska autora, „Should You Wear a “Christian” Cross?”, 2011, s. 1-4, <https://rcg.org/articles/sywacc.pdf>²¹⁻⁰⁴⁻²⁰¹⁸. Na s. 3 czytamy: „Biblia nie specyfikuje dokładnego kształtu „stauros” lub „ksylon”, na którym ukrzyżowano Chrystusa. Ale w świetle historycznego znaczenia „stauros” lub „ksylon” prawdopodobnie było to na palu lub pionowym słupie, *nie* na dwubelkowym krzyżu”.

⁶⁷ Brak nazwiska autora, „Roman Forms of Crucifixion”, 26-01-2011, <https://www.ucg.org/bible-study-tools/booklets/jesus-christ-the-real-story/roman-forms-of-crucifixion>¹³⁻⁰²⁻²⁰¹⁸.

⁶⁸ Brak nazwiska autora, „Was Yahshua Nailed to a Cross? (a deeper study)”, *YAIY News*, Vol. 2, Issue 1, January 2008, s. 1-2, <http://www.yaiy.org/news/pdfs/Jan2008YAIYNewsletter.pdf>¹¹⁻⁰⁷⁻²⁰¹⁷.

⁶⁹ John D. PARSONS, *The Non-Christian Cross: An Enquiry Into the Origin and History of the Symbol Eventually Adopted As That of Our Religion*, Simpkin, Marshall, Hamilton Kent & Co., Limited, London 1896, Rozdz. 1: „Was the *stauros* of Jesus Cross-Shaped?”, s. 30, <https://archive.org/details/nonchristiancross00pars>²⁷⁻¹⁰⁻²⁰¹⁴.

⁷⁰ Każdy dobrze poinformowany badacz doskonale wie, że krzyż jest „czysto pogańskim symbolem” (Mourant BROCK, *The Cross: Heathen & Christian. A Fragmentary Notice of Its Early Pagan Existence, and Subsequent Christian Adoption – With Illustrations*, Seeley, Jackson and Halliday, London 1879, s. 87, kursywa Brocka). Zob. Henry Dana WARD, *History of the Cross: The Pagan Origin and Idolatrous Adoption and Worship of the Image*, James Niesbet & Co., London 1871, <https://archive.org/details/historyofcrosspa00ward>¹⁶⁻⁰³⁻²⁰¹⁷. Ward wypowiada się o semantyce słowa σταυρός na s. 13, 14, 52-54. Brock, były wikariusz w wyznaniu Christ Church z Clifton, powołuje się na s. 55 na artykuł, którego autor donosi, że zebrał blisko 200 różnych form pogańskich krzyży („The Prechristian Cross”, *The Edinburgh Review, or Critical Journal*, Vol. CXXXI, styczeń 1870, s. 239 [222-255], <http://www.mocavo.ca/Edinburgh-Review-or-Critical-Journal-January-1870-to-April-1870-Volume-131/929781/236#230>¹⁴⁻⁰³⁻²⁰¹⁶).

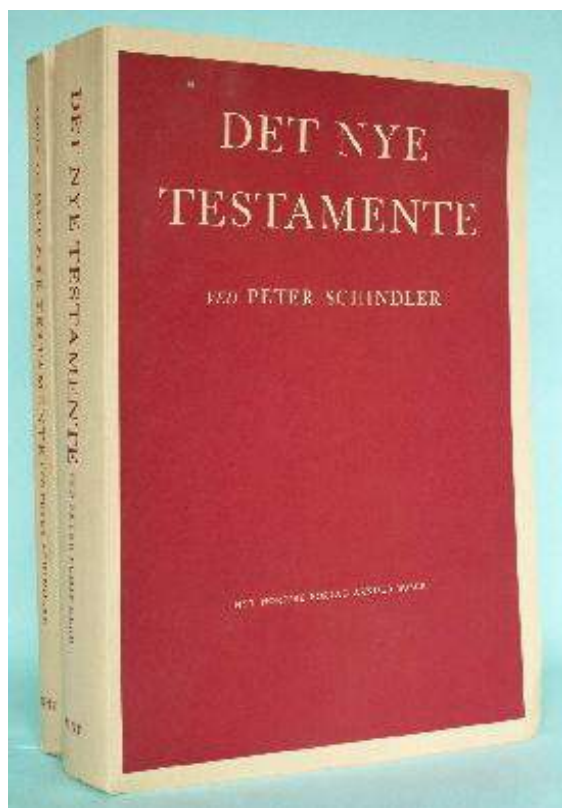
(„stele”, *BT, EŚP* — hebr. *maccewot*, zob. np. Wj 23:24). Niemniej jednak wiedza o pogańskim pochodzeniu symbolu krzyża pozwala rozumieć chrześcijanom by unikać *kultu* tego przedmiotu — ‘nie dotykać tego, co nieczyste’ (2Kor 6:17) — i łączenia z nim Jezusa.

Jest rzeczą zrozumiałą, że zerwanie z tak głęboko zakorzoną tradycją religijną, której korzenie sięgają przedchrześcijańskich czasów pogańskich, może wymagać odwagi, ale pamiętajmy, że „odwaga jest córką miłości do prawdy”.

□

Katolicki, duński przekład
***Det nye Testamente* (1953)**
tłum. ks. Peter Schindler

duń. *Marterpæl* = **pal męki**

<http://books.google.pl/books?hl=pl&id=nBMMAQAAMAAJ>

(ograniczony podgląd)

Mt 10:38

den, som ikke er parat til, i mit Fodspor, at gaa til **Marterpælen**, 38

Mk 8:34

Saa kaldte han Folkemassen sammen og sagde til baade den og sine 34 Lærlinge:

»Hvis nogen er sindet at være min Tilhænger, maa han sætte Hensynet til sig selv tilside, gaa i mit Fodspor og være villig til at ende paa **Marterpælen**.

Dz 5:30

30 »Gud har mere Krav end Mennesker paa at blive adlydt. Det var vore Fædres Gud, der opvakte Jesus, da I havde klynget ham op paa **Marterpælen** og gjort det af med ham. Det er ogsaa Gud, som i sin Almagt har ophøjet ham til at blive Folkefører og Frelser for at føre Israel til Anger

Dz 10:39

for Gud var med ham. Det er os, der er Vidner om alt det, han udrettede 39 i hele Jødeland og tilsidst i Jerusalem; de klyngede ham op paa **Marterpælen** og slog ham ihjæl — men Gud oprejste ham et Par Dage senere 40 og lod ham blive synlig, ikke for alle og enhver, men for dem, som Gud 41 suverænt har udvalgt til at være Vidner: os, vi som har siddet tilbords

Dz 13:29

op i Synagogen, til Oplydelse ved at dømme ham. Skønt de ikke kunde 28 finde nogen Dødsskyld hos ham, androg de Pilatus om at faa ham henrettet, og da de saaledes fik virkeliggjort alt det, der stod skrevet om ham, tog de 29 ham ned fra **Marterpælen** og lagde ham ind i en Grav.

Men Gud overlevede ham fra Døde, og lang Tid igennem blev han set 30.31

Gal 3:13

bandet, da han hang paa Korset — i Henhold til, hvad der staar skrevet: »Guds Forbandelse hviler over den, der er klynget op paa **Marterpælen**. 14 Saaledes blev da den »Velsignelse«, der blev givet til Abraham, gennem Kristus Jesus Hedningerne tildelt, og det er gennem Troen, at vi faar den lovede Gave: Aanden.

1Pt 2:24

skød i Stedet sin Sag ind under den retfærdige Dommer. Han bar Vægten 24 af vore Synder paa sit Legeme i **Galgen**, for at vi skulde dø fra vore Synder og leve for, hvad der er helligt; takket være »hans Saar, blev I kureredes. Indtil da var I som vilddyrerne Faar, men nu er I kommet tilbage til ham. 25

Być może **Marterpæl** występuje jeszcze w **Mt 16:24; Łk 9:23 i 14:27**
(podgląd nie obejmuje tych stron)

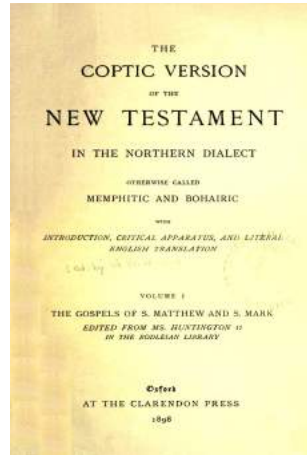
Jak dotąd nie udało mi się jeszcze tego ustalić.

The Coptic Version of the New Testament in the Northern Dialect
otherwise called Memphitic and Bohairic (t. 1, 1898)

tłum. George Horner

PRZEKŁAD BOHAIRSKI POCHODZI Z III WIEKU (lub najpóźniej z IV w.)

boh. ⲛⲓⲩⲉ = drzewo (Horner: tree) (Mt 27:40,42)

Mt 27:40

266 ⲠⲗⲐⲗ ⲠⲨⲐⲐⲐⲐⲐ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 38 Ⲉⲧⲏⲛⲟⲩ ⲗⲉ ⲉⲃⲟⲗ ⲁⲧⲕⲓⲁⲓ ⲛⲟⲩⲣⲟⲩⲓ ⲛⲕⲣⲏⲓⲛⲓⲛⲉⲟⲩ ⲉⲡⲉⲣⲣⲁⲛ ⲛⲉ ⲥⲓⲙⲉⲛⲓ ⲛⲉ ⲗⲁⲧⲏⲧⲉⲧⲁⲣⲉⲗ ⲛⲉⲧⲉⲧⲁⲣⲉⲗ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 39 Ⲑⲟⲩⲟⲗ ⲉⲧⲁⲛⲓ ⲉⲧⲉⲙⲉ ⲉⲃⲁⲧⲉⲙⲟⲩⲧⲓ ⲉⲣⲟⲩ ⲗⲉ ⲧⲟⲗⲟⲟⲁ. ⲉⲧⲉ ⲛⲓⲙⲉⲁ ⲛⲧⲉ ⲛⲓⲕⲣⲁⲛⲓⲟⲛ ⲛⲉ. 34 ⲁⲧⲧⲓ ⲛⲟⲩⲣⲏⲣⲓ ⲛⲁⲩ ⲉⲣⲉⲙⲟⲧⲧⲉ ⲛⲉⲙⲉ ⲟⲩⲩⲁⲩⲛⲓ. ⲟⲩⲟⲗ ⲉⲧⲁⲩⲗⲉⲙⲉⲧⲧⲓ ⲛⲓ ⲉⲡⲉⲣⲟⲩⲟⲩⲩⲱⲩ ⲉⲃⲱ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 35 Ⲉⲧⲁⲧⲁⲩⲩⲱⲩ ⲗⲉ ⲁⲧⲧⲁⲩⲩⲱⲩ ⲛⲉⲣⲉⲗⲟⲩⲱⲩ ⲉⲗⲣⲁⲧ ⲉⲗⲧⲟⲩⲱⲛ ⲉⲣⲱⲟⲩ. 36 ⲟⲩⲟⲗ ⲛⲁⲧⲗⲉⲙⲉⲥⲓ ⲉⲧⲁⲣⲉⲗ ⲉⲣⲟⲩ ⲉⲙⲉⲙⲉⲧ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 37 Ⲑⲟⲩⲟⲗ ⲁⲧⲥⲁⲗⲉ ⲧⲉⲧⲉⲧⲓⲁ ⲥⲁⲛⲩⲱⲓ ⲛⲧⲉⲣⲁⲩⲉ ⲉⲥⲥⲏⲟⲩⲧⲧ ⲉⲡⲉⲙⲁⲣⲏⲧⲓ. ⲗⲉ ⲩⲁⲓ ⲛⲉ ⲛⲟⲩⲣⲟ ⲛⲧⲉ ⲛⲓⲟⲩⲗⲁⲓ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 38 Ⲑⲟⲩⲉ ⲁⲧⲩⲩⲱ ⲕⲉⲥⲟⲛⲓ ⲛⲉⲙⲉⲙⲁⲩ ⲟⲩⲁⲓ ⲥⲁⲧⲉⲣⲟⲩⲟⲩⲛⲉⲙⲉ ⲟⲩⲁⲓ ⲥⲁⲧⲉⲣⲗⲁⲃⲏ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 39 ⲛⲏ ⲗⲉ ⲉⲛⲁⲧⲥⲏⲓ ⲛⲁⲧⲗⲁⲥⲟⲩⲁ ⲉⲣⲟⲩ. ⲉⲧⲕⲓⲁⲉ ⲛⲧⲟⲩⲁⲩⲉ ⲉⲧⲱⲗ ⲉⲙⲉⲟⲥ. ⲗⲉ ⲩⲏ ⲉⲟⲛⲁⲩⲉⲗ ⲛⲉⲣⲉⲩⲉⲓ ⲛⲧⲉ ⲩⲏⲧⲓ ⲉⲃⲟⲗ. ⲟⲩⲟⲗ ⲛⲧⲉⲣⲟⲩⲟⲩⲩⲱⲩ ⲩⲉⲛ ⲧⲓ ⲛⲉⲗⲟⲩⲟⲩ. ⲛⲁⲧⲗⲉⲙⲉⲕ. ⲓⲥⲥⲉ ⲛⲟⲕ ⲛⲉ ⲛⲩⲱⲛⲓ ⲉⲙⲉⲧⲧⲉ ⲁⲙⲉⲟⲩ ⲉⲡⲉⲥⲏⲧⲧ ⲉⲃⲟⲗ ⲗⲓ ⲛⲓⲩⲩⲉ.

ⲛⲗⲁ ⲁ 40 ⲩⲁⲓ ⲛⲉ ⲉⲙⲉⲩⲣⲏⲧⲓ ⲛⲓⲛⲁⲣⲗⲏⲣⲉⲧⲥ | ⲛⲉⲙⲉ ⲛⲓⲥⲁⲗⲏ ⲛⲉⲙⲉ ⲛⲓⲡⲣⲉⲥⲥⲏⲧⲉⲣⲟⲥ ⲁⲧⲥⲱⲃⲓ ⲉⲙⲉⲟⲩ ⲉⲧⲕⲱ

ⲟⲩⲟⲗ ⲁⲧⲧⲓ, D_{1,2} ΔEΘO, cf. Gr. BD &c. ⲗⲁⲃⲟⲩ, A. ⲟⲩⲟⲗ, 2°] om. B, cf. Gr. D* sah^{30w}. 32 ⲕⲧⲣⲏⲓⲛⲉⲟⲩ] ⲕⲧⲣⲏⲓⲛⲉⲟⲩ, ΓD₁ Δ₁ EF₁*. ⲥⲓⲙⲉⲛⲓ] ⲥⲓⲙⲉⲛⲓ, E₂ H: ⲥⲧⲉⲙⲉⲛⲓ, N. ⲩⲁⲓ] om. E₂*; cf. ? sah^{30w} ⲉⲙⲉⲙⲉⲟⲩ. ⲩⲏ, A &c. 33 ⲉⲧⲉⲙⲉⲁ] but Gr. B ^{ⲧⲟⲩⲟⲩ} ⲟⲩⲟⲩ, and N om. ^{ⲗⲉⲣⲟⲩⲟⲩ} ⲗⲉⲣⲟⲩⲟⲩ. ⲉⲃⲁⲧⲉⲙⲟⲩⲧⲓ] ⲉⲧⲉⲙⲉⲟⲩⲧⲓ, partic. D_{1,2} ΔEΘJ₃ O. ⲧⲟⲗⲟⲟⲁ] cf. Gr. NABDL &c. ⲉⲧⲉ] cf. ? Gr. NBVL &c. ⲟ, but Coptic does not decide gender. ⲛⲓⲙⲉⲁ ⲛⲧⲉ] om. F₁*, thus reading 'which is the skull.' ⲛⲓⲙⲉⲁ] + NE &c., D_{2,4}. ⲛⲉ] om. C₁ Γ HL; cf. Gr. N^o D &c. om. ^{ⲗⲉⲣⲟⲩ} ⲗⲉⲣⲟⲩ. 34 ⲁⲧⲧⲓ] but Gr. D ^{ⲉⲓⲥⲏⲟⲩ} ⲉⲓⲥⲏⲟⲩ, om. ^{ⲛⲉⲱ} ⲛⲉⲱ, cf. Gr. L arm^{50d}. ⲕⲣⲏⲓ] cf. NBVL &c.: ⲗⲉⲙⲉⲙⲉⲕ, F_{1,2} Δ₁ E, cf. Gr. A &c. ⲉⲣ] (Δϣ, C₁) ⲉⲙⲟⲧⲧ] A^c (X over erasure) BD_{1,2,4} EGJ₃ L E. ⲟⲩⲩⲁⲩⲛⲓ] ⲟⲩⲩⲉⲛⲩⲁⲩⲛⲓ, BD_{2,3,4} E₂ F₁ E; ⲛⲓⲩⲩⲉ &c., D₁ E₁. ⲗⲉⲙⲉⲧ] om. H, G₁*. 35 ⲉⲗⲧⲟⲩⲱⲩ] cf. Gr. NAD &c.: ⲉⲗⲧⲟⲩⲱⲩ, prot., C₁: ⲟⲩⲟⲗ ⲉⲗⲧⲟⲩⲱⲩ, B. ⲉⲣⲱⲟⲩ] without the addition

MATTHEW XXVII. 31-41. 267

ments, and took him away to be crucified. 32 And coming out they found a man—a Cyrenian whose name was (lit. is) Simon: this (one) they compelled to go (with them) that he might take up his cross. 33 And having come to a place which they call 'Golgotha,' which is the place of the skull, 34 they gave wine to him mingled with gall: and having tasted he wished not to drink. 35 And having crucified him, they divided his garments among them, having cast lot for them. 36 And they were sitting, guarding him there. 37 And they wrote his accusation above his head, written thus: 'This is (the) king of the Jews.' 38 Then they crucified two robbers also with him, one on his right hand, and one on his left hand. 39 And they who passed by were blaspheming him, shaking their head, 40 saying: 'Thou (lit. he) who will destroy the temple of God, and build it in three days,—save thyself. If thou art (the) Son of God come down from the tree (lit. wood).'⁴¹ This is how (lit. as) the chief priests with (the) scribes and (the) elders mocked

cf. Gr. NABDL &c. 36 ⲛⲁⲧⲗⲉⲙⲉⲥⲓ] cf. Gr.: ⲁⲧ &c., prot., E₂] ⲟ* M: + NE, D_{2,4}. ⲉⲧⲁⲣⲉⲗ] ⲁⲧⲁⲣⲉⲗ, prot., ⲟ* O. 37 ⲁⲧⲥⲁⲗⲉ, A. ⲧⲉⲣ] ⲉ over erasure, A^c. ⲥⲁⲛⲩⲱⲓ] om. CΔ, B*. ⲉⲥⲥⲏⲟⲩ] ⲥⲥⲏⲟⲩ, ⲟJ₃ O, ⲉ being fused with preceding. ⲛⲟⲩⲣⲟ] cf. Gr. 3. 6. 40*. 61. 118. 435 &c.: ⲏⲥ ⲛⲟⲩⲣⲟ, F_{1,2} J₁ M, cf. rest of Gr. ⲛⲧⲉⲛⲓ] ⲛⲓ, J₂ N. 38 ⲁⲧⲩⲩⲱ ⲕⲉ] BD_{1,2} Δ E: ⲁⲧⲩⲩⲱ, incorrect form, A C_{1,2} F₁ G₁ H₁ ⲟ* J₃ K L N O: ⲁⲧⲩⲩⲱ ⲛⲓⲕⲉ, M. ⲥΔ 1°] ⲛⲓⲥⲁ, Δ. 39 ⲉⲛⲁⲧⲥⲏⲓ] ent over erasure, A^c. ⲉⲣⲟⲩ] A: + NE, B &c. ⲛⲧⲟⲩⲁⲩⲉ] ABC_{1,2} ΓD_{1,4} EFG₁ GHJ₃ KLM, cf. Gr. D: ⲛⲧⲟⲩⲁⲩⲉ their heads, D_{2,3} Δ E Θ O, cf. rest of Gr. > NE ⲉⲧⲕⲱ ⲉⲙⲉⲙⲉⲟⲩ ⲉⲧⲕⲓⲁⲉ ⲛⲧⲟⲩⲁⲩⲉ ⲗⲉ, L. 40 ⲩⲏ &c.] cf. Gr. NABL &c. ⲩⲏⲗ, A. ⲛⲧⲉⲣⲧⲓ] cf. a b e &c. ⲟⲩⲟⲗ ⲛⲧⲉⲣⲟⲩⲟⲩⲩⲱⲩ] ⲟⲩⲟⲗ ⲉⲕⲟⲩⲩⲱ and to build it, L; for pronoun cf. Gr. 131. 238. it &c. ⲩⲉⲛ] ⲛⲧ, F₁; but Gr. L d om. ⲉⲙⲉⲙⲉⲟⲩ] cf. Gr. BL &c. 41 ⲉⲙⲉⲩⲣⲏⲧⲓ] om. ⲉⲙ, Δ₁. ⲛⲓⲛⲓ] AC_{1,2} ΓC₁ GHJ₃ K L N, cf. Gr. NAL &c.: ⲛⲓⲛⲓⲕⲉ, BD_{1,2} Δ E F Θ M O, cf. Gr. BK &c. ⲁⲣⲗⲏⲣⲉⲧⲥ, A. ⲡⲣⲉⲥⲏⲧⲉⲣⲟⲥ, A*. ⲛⲓⲥⲁⲗⲏ ... ⲧⲉⲣⲟⲩ] cf. Gr. NABL &c.: + NE ⲛⲓⲩⲩⲉⲣⲉⲥⲟⲥ, C₁ F₁ D₁

<p>268</p> <p style="text-align: center;">Ⲭⲱⲧⲁ Ⲱⲁⲧⲧⲉⲟⲩⲏ.</p> <p>ⲙⲉⲛⲟⲥ. ⁴² ⲗⲉ ⲁⲓⲡⲟⲗⲉⲙ ⲛⲉⲗⲁⲡⲓⲕⲉⲭⲱⲟⲩⲛⲓ. ⲙⲉⲛⲟⲩⲛ ⲡⲱⲕⲟⲙ ⲙⲉⲛⲟⲩⲉⲓⲡⲉⲗⲉⲙⲉⲥ. Icxe ⲡⲟⲩⲣⲟ ⲙⲉⲛⲓⲕⲁ ⲡⲉ ⲙⲉⲁⲣⲉⲓⲉⲓ ⲉⲡⲉⲥⲏⲧ ⲧⲓⲡⲟⲩ ⲉⲃⲟⲗ ⲉⲗⲓ ⲡⲱⲩⲉ ⲟⲩⲟⲗ ⲛⲧⲉⲛⲛⲁⲉⲗⲧⲓ ⲉⲣⲟⲩ. ⁴³ Icxe ⲉⲟⲩⲉⲗ ⲭⲏ ⲉⲫⲧⲓ ⲙⲉⲁⲣⲉⲓⲉⲓⲡⲉⲗⲉⲙⲉⲥ icxe ⲓⲡⲟⲩ ⲁⲩⲥⲱⲥ. ⲁⲓⲡⲟⲗⲉ ⲛⲁⲣ. ⲗⲉ ⲁⲓⲡⲟⲗⲉ ⲡⲉ ⲡⲱⲩⲉⲓ ⲙⲉⲫⲧⲓ. ^{7λβ} ^β ^{7μ} ^β ⁴⁴ Φⲁⲓ ⲗⲉ ⲉⲡⲁⲣⲉ ⲡⲓⲕⲉⲥⲟⲩⲛ ⲗⲱ ⲙⲉⲛⲟⲩⲉⲓⲡⲉⲗⲉⲙⲉⲥ ⲁⲩⲥⲱⲥ ⲡⲉⲙⲉⲁⲩⲥ ⲉⲧⲧⲱⲃⲏⲛⲓⲡⲉⲙⲉⲁⲩⲥ. ⁴⁵ icxeⲓⲉⲓⲡⲟⲩ ⲫⲏⲁⲧⲓ ⲛⲁⲕⲛⲟⲥ ⲁ ⲡⲭⲁⲕⲓ ⲡⲱⲡⲓ ⲉⲗⲓⲕⲉⲛ ⲡⲕⲁⲉⲗⲓ ⲧⲏⲣⲥⲱ ⲡⲉ ⲫⲏⲁⲧⲓ ⲛⲁⲕⲛⲟⲥ.</p> <p style="text-align: center;">ⲡⲘ.</p> <p>^{7μα} ^β ⁴⁶ Ⲉⲧⲁ ⲫⲏⲁⲧⲓ ⲗⲉ ⲛⲁⲕⲛⲟⲥ ⲡⲱⲡⲓ ⲁⲓⲡⲱⲩⲱ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲁⲕⲉⲓⲛⲥ ⲗⲉⲡⲉⲛ ⲟⲩⲛⲱⲩⲧⲓ ⲛⲉⲗⲁⲡⲓⲕⲉⲭⲱⲟⲩⲛⲓ. ⲗⲉ ⲉⲗⲱⲓ ⲉⲗⲱⲓ ⲗⲉⲙⲉⲁ ⲥⲁⲃⲁⲕⲟⲗⲛⲓ. ⲉⲧⲉ ⲫⲁⲓ ⲡⲉ. ⲗⲉ ⲡⲁⲡⲟⲩⲧⲓ ⲡⲁⲡⲟⲩⲧⲓ ⲉⲟⲃⲉⲟⲩ ⲁⲕⲭⲁⲧ ⲛⲥⲱⲕ. ⁴⁷ ⲉⲁⲡⲟⲩⲟⲩⲛ ⲗⲉ ⲉⲃⲟⲗ ⲗⲉⲡⲉⲛ ⲛⲏ ⲉⲧⲟⲗⲓ ⲉⲣⲁⲧⲟⲩ ⲙⲉⲙⲉⲁⲧⲓ. ⲉⲧⲁⲛⲱⲧⲉⲙⲉ ⲡⲁⲧⲱⲗⲱ ⲙⲉⲛⲟⲥ. ⲗⲉ ⲁⲓⲡⲉⲛⲟⲩⲧⲓ ⲟⲩⲧⲉ ⲏⲗⲓⲁⲥ. ^{7μβ} ^β ⁴⁸ Ⲑⲟⲩⲟⲗ ⲥⲁⲧⲟⲧⲥⲱ ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓ ⲛⲉⲗⲁⲡⲓⲕⲉⲭⲱⲟⲩⲛⲓ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲉⲗⲁⲡⲓⲕⲉⲭⲱⲟⲩⲛⲓ. ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓ ⲛⲟⲩⲥⲟⲑⲏⲟⲥ ⲁⲓⲡⲉⲙⲉⲁⲩⲥ ⲛⲉⲗⲉⲙⲉⲥ ⲟⲩⲟⲗ ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓ ⲉⲟⲩⲁⲩⲱ ⲁⲧⲧⲥⲟⲩⲥ. ⁴⁹ ⲡⲥⲉⲡⲓ ⲗⲉ</p>	<p style="text-align: center;">MATTHEW XXVII. 42-49.</p> <p style="text-align: right;">269</p> <p>him, saying: '42 He saved others; it is not possible for him to save himself. If (he) is (the) king of Israel, let him come down now from <u>the tree</u>, and let us believe him. 43 If he trusted in God, let him save him, if he wish (for) him: for he said that I am (the) Son of God.' 44 And this the robbers also were saying, who were crucified with him, re- proaching him. 45 From (the) sixth hour there was (the) darkness upon all (the) land until (the) ninth hour. 46 And (the) ninth hour having come, Jesus cried out with a great cry, saying: 'Eloi eloi lema sabakthani?' which is this, 'My God, my God, wherefore didst thou leave me?' 47 And some of them who stood there, having heard, were saying: 'He called to Elias.' 48 And immediately one of them ran, took a sponge, filled it with vinegar, and pierced (it) on (lit. to) a reed, they gave him to drink. 49 And (the)</p> <p>ⲏ ⲟⲩⲟⲗⲓ ⲕⲗⲘⲙ. ⲡⲉⲙⲉⲁⲩⲥ 1°] cf. Gr. ⲛⲉⲃⲃⲘⲟⲥ. ⲉⲧⲧⲱⲃⲓ ⲁⲧⲧⲱⲃⲓ, pret. indic., D₂ J₃ M^c. M^a om. ⲁⲧⲧⲱⲃⲓ &c. ⲧⲓⲃⲏⲛⲓ, ⲁ. ⲡⲉ- ⲙⲉⲁⲩⲥ 2°] ⲡⲁⲩⲥ, Γ J₃ Mª N. ⁴³ icxeⲓⲉⲓⲡⲟⲩⲧⲓ] A B C₂ F^c K L M N: + ⲗⲉ, C₁ Γ D_{1,2} Δ E F G H Θ J₃ O. ⲡⲭⲁⲕⲓ ⲟⲩⲭⲁⲕⲓ a dark- ness, J₃ M. ⲉⲗⲓⲕⲉⲛ... ⲧⲏⲣⲥⲱ] but Gr. N^a 248. om. ⲟⲩ ⲟⲩⲧⲓ, Γ D₄ Δ₂ Θ^c K. ⁴⁴ ⲗⲉ] om. J₃. ⲟⲩ ⲟⲩⲧⲓ, Γ D₄ Δ₂ Θ^c K. ⲉⲗⲱⲓ ⲉⲗⲱⲓ] cf. Gr. N 33. &c.: + ⲉⲗⲱⲓ, B. ⲗⲉⲙⲉⲁ] A B C₁ F J₃, cf. Gr. ⲛⲉⲃⲃⲘ 33. &c.: ⲉⲗⲉⲙⲉⲁ, Δ E F G H Θ K L M N O: ⲗⲓⲙⲉⲁ, J₁^a, cf. Gr. A &c.: ⲉⲗⲉⲙⲉⲁⲥ, D₁^c, 3^a, 4; many MSS. have ⲉⲗⲉⲙⲉⲁⲥ- ⲗⲓⲃⲁⲭⲟⲗⲁⲛⲓ. ⲗⲉ] om. G₁ K. ⁴⁷ ⲉⲗⲁⲡⲓ &c.] ⲟⲩⲟⲗ ⲉⲗⲁⲡⲓ &c., C₂ F^c L. ⲙⲉⲙⲉⲁⲧⲓ] ⲉⲧⲉⲙⲉⲁⲧⲓ, L. ⲥⲱⲧⲉⲙⲉ + ⲗⲉ, O. ⲗⲉ] cf. Gr. A B C &c. ⲁⲓⲡⲉⲛⲟⲩⲧⲓ] ⲥ &c., pres., M. ⲏⲗⲓⲁⲥ] cf. Gr. ⲛⲥ &c. ⁴⁸ ⲉⲃⲟⲗ ⲛⲉⲗⲁⲡⲓⲕⲉⲭⲱⲟⲩⲛⲓ] but Gr. ⲛ om. ⲉⲗⲁⲡⲓ. ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓ ⲟⲩⲟⲗ ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓ, B D_{1,2} M. ⲙⲉⲁⲩⲥ] om. C, F^c K. obs. Gr. D om. ⲧⲉ. ⲟⲩⲟⲗ 2°] om. N. ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓ ⲉⲟⲩⲁⲩⲱ ⲁⲧⲧⲱⲃⲓ] A B^a Δ₂^c H J₃ L; -Θⲟⲕⲥⲥ ⲉⲟⲩ, C₁, 2^a D_{1,2} Δ_{1,2}^a? E F Θ K M? N O: -Θⲟⲕⲥ ⲉⲟⲩ, Γ, ⲥ over erasure; -Θⲟⲕⲥⲥ ⲉⲟⲩ, B^a, same as 2°; -Θⲟⲕⲥⲥ ⲉⲟⲩ, N; -Θⲟⲩⲕⲥ ⲉⲟⲩ, G₁, 2^a: -Θⲟⲩⲕ ⲟⲩⲕⲁⲩⲱ anointed a reed, G₁^a, but incorrect form; obs. Θⲟⲩⲥ is the word used of piercing the side in John xix; and N has pronoun mascu- line; obs. Gr. ⲛⲉⲃⲃⲘ &c. verse 49. ⲁⲧⲧⲥⲟⲩⲥ] A C₁^a: ⲁⲓⲡⲟⲩⲧⲓⲥ, sing., Γ &c.: ⲥⲧⲥⲟⲩⲥ, pres., B. ⁴⁹ ⲡⲥⲉⲡⲓ ⲗⲉ] om. F₁ (ⲗⲉ, F₂^a).</p>
---	---

<https://archive.org/details/copticversionofn01hornuoft>

UWAGA:

Bohairskie słowo ΠΙΠΤΕ zostało również użyte
jako odpowiednik greckiego słowa *ksylon* w
Dz 5:30; 10:39; 13:29; Gal 3:13; 1Pt 2:24.

<https://archive.org/details/copticversionofn04horn>

Biskup Ulfilas (ok. 311-381)

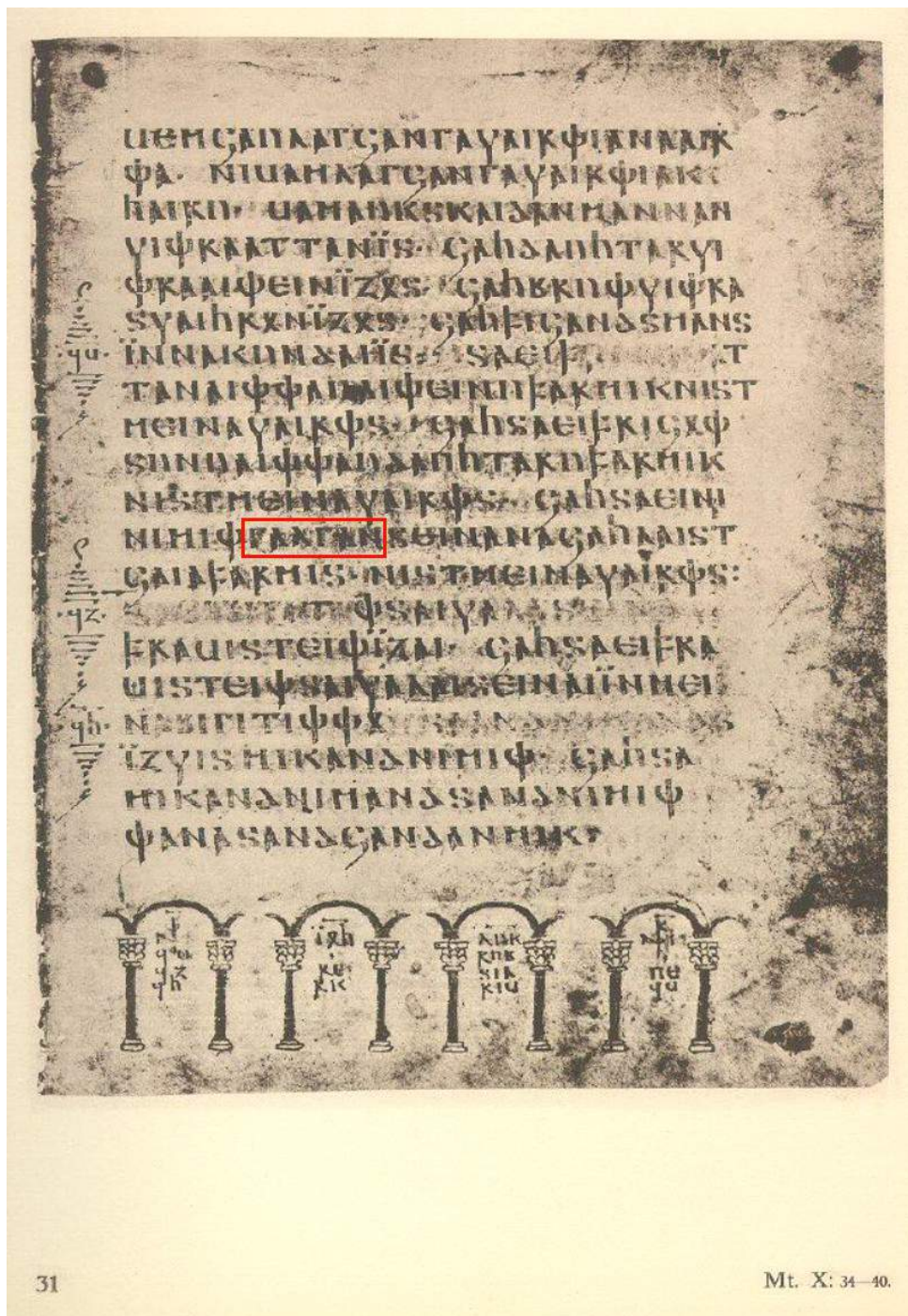
The Gothic Gospel of Saint Matthew, from The Codex Argenteus of the fourth century; with the Corresponding English, or Saxon, from The Durham Book of the eighth century in Roman characters, tłum. Samuel Henshall (1807)
(przekład gocko-angielski i saksońsko-angielski)

<https://books.google.com/books?id=HhRWAAAAMAAJ>

CODEX ARGENTEUS POCHODZI Z IV WIEKU

(obejmuje Mt 5:15b-6:32; 7:12b-10:1a; 10:23-11:25a; 26:70b-27:19a; 27:42b-27:66a)

goc. **ΓΑΛΓΙΗ** (*galgin*) = szubienica (Henshall: *gallows*) (Mt 10:38)

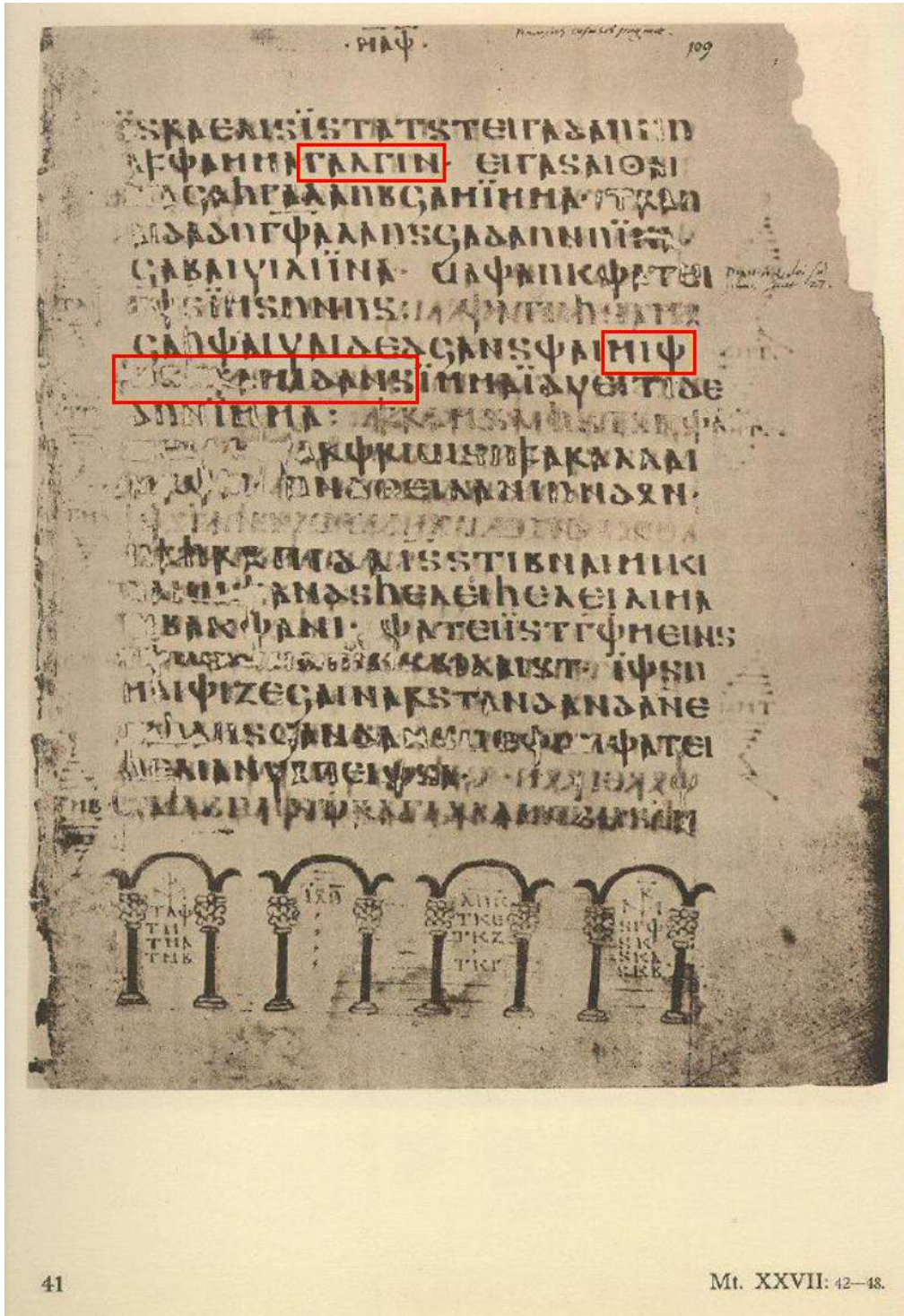
goc. ΓΑΛΓΙΝ (*galgin*) = szubienica (Henshall: *gallows*) (Mt 27:42)

goc. ΜΙΨΗΡΑΜΙΔΑΝΣ (*mithushramidans*) = przywiązani² (Henshall: *the up-cromped-ones*) (Mt 27:44)

ΜΙΨΗΡΑΜΙΔΑΝΣ

UWAGA:

Człon *hramid* jest formą słowa *hramjith* i najwyraźniej pochodzi od gr. *kremaō* („zawiesić”, „powiesić”).
Warto zauważyć, że w przeciwieństwie do pary słów *stauros* i *stauroō*, *galga* i *hramid* mają odmienną derywację.

źródło fotokopii z poprzednich stron

CODEx ARGENTEUS UPSALIENSIS

JUSSU
SENATUS UNIVERSITATIS
PHOTOTYPICE
EDITUS

TYPIS EXPRESSIT
OFFICINA ALMQVIST & WIKSELL · UPSALIÆ
IMAGINES PHOTOTYPICAS REDDIDIT
SOCIETAS MALMÛ LJISTRYCKSANSTALT · MALMOGIÆ